

Марф арадал атун - Къуръандин зурба алаамат

ИСЛАМ ВА ИЛИМ

Гзаф йисарин вахтунда марф гьикІ арадал къвезватІа инсанриз чизвачир. Амма гъавадин радарар туькІуьрайдалай къулухъ, алимриз марф арадал атунын тІебиат чир хъана.

Марф пуд дережада арадал къвезва: сифте нубатда марф «ибарат тир асул шей-эр» гару цавуз хкажзава. Адан гуьгъуьналлаз марфадин булутар арадал къвезва ва эхирни марфадин стІалар бегъем жезва. Эгер дикъетдалди Къуръандин аятриз фикир гайитІа, ана марф арадал атунын къайда ва дережаяр дуьмдуьз къалурнавайди малум жезва.

5-ЧИН

3-ЧИН

ИСЛАМ ВА ВАХТАР

Аль-Акъса - Исламдин пуд лагъай мискІин

Аль-Масжид аль-Акъса (араб чІалал – «яръа авай мискІин») – им Иерусалимдин Пак дагъдал алай мискІин я. Меккада авай аль-Гъарам ва Мединада авай Пайгъамбардин мискІиндилаь къулухъ, ам Исламдин пуд лагъай пак тир чка я. МискІинда гъа санал 5 агъзур касдивай капІ ийиз жезва. Аль-Акъса мискІиндин сифте дарамат, Умар бин аль-ХатІтаба чи 636-йисуз Пак дагъдал эцигнаь. Сифте вахтара ам капІ ийизвай гъвечІи кІвал тир. Алай аямдин мискІиндин дараматдин бине, омейядрин тухумдай тир халиф Абдель аль-Малика чи 709-714-йисара кутуна.

4-ЧИН

МЕЖЛИСАР

Калука шукурдин межлис

2-ЧИН

23-январдиз Ахцегъ райондин Калук хуьре диндин мярекат кьиле фена. И мукъвара Калукрин хуьруьн къадим мискІин цІийи къувунвай ва хуьруьз тІебии газ гъанвай. Аллагъдиз шукур авун патал калуквийри чпин хуьре мавлид межлис тешкилна.

Межлисда гзаф инсанри иштиракна. Гъелбетда, иниз багъа мугъманарни хтана. Мярекат калукви Заур Салигъова кьиле тухвана. Сифте гаф Къиблепатан Дагъустанда РД-дин Муфтийдин векил Магъдигъажи Абидоваз гана. Ада мискІинар эцигзавай ва ана ибадатар ийизвайбуруз жезвай зурба сувабдикай ахъайна. Гуьгъуьнлай Ахцегъ райондин имам Абдулгъашим-гъажиди вичин вяз гана.

Гъайвандин пи – сагъвал яни, тахъайтІа хатавал? Чакай вуч чуьнуьхзава?

8-ЧИН

Зи гъуьл – зи Женнет, я туштІа Жегъеннем я

9-ЧИН

Ирид хуьруьн къази хъайи Етим Эминан Шиирар

10-ЧИН

Калука шукурдин межлис

1 « Дербент шегьердин са мискиндин имам Къурбан Рамазанова мусурманрин алакъай-рикай ихтилат авуна. Адалай къулухъ Къурагъ райондин имам Шамиль Омарова къейи кас эхиратдиз рекъе тунин карда иширак ийизвайбуруз жезвай зурба сувабдикай лагъана. Ахпа лезги «Ас-Салам» газетдин редактор, Стлал-Сулейманан райондин имам Ёасан Амаханов рахана. Ада велетдин вилик диде-бубадин хиве авай ве-зифайрикай насигъат авуна. Эхирдайни мискин хъсанарунин, хуъруз тѐбии газ гъунин, гъакӀни межлис тешкилуни карда еке алахъунар авур калукви Абдусаламов Абдусаламаз калукрин жемятдин патай Заур Салигъова чухсагъул лагъана. Межлис вирида санал авур дуъадалди акъалтӀарна. Къуй Аллагъди къабулрай ва вири хуърера ихътин хъсанвилер ва межлисар хъурай! Амин.

Мусурманриз ислягъвилихъ ва дяведихъ галаз авай алакъа

Исламдиз дяведихъ галаз авай алакъа

Исламдин ва чара гъукуматрин ара-да сад-садахъ галаз авай рафтар-вилериз, гъеле фадамаз меинадин девирдихъ галаз алакъа авайтӀани, ислягъвилин ва дяведин жигъетдай тир исламдин доктрина, Аббасидрин вахтунда исламдин юристри (факъ-игъри) туькӀуьрнава. А доктринадин са бязи лишанар жигъаддихъ, ислягъ-вилин икърарихъ, хатасузвилихъ галаз алакъалу умуми фетвайра ва гъакӀ «хараж» (чилин налог), я туштӀа «сияр» (биография, кысаяр) ва гъа ибуруз ухшар маса кылдин терминра ацалтзава.

Мусурманрин юристрин зегъметрин бинеда, дяве малумарунин ва ам кӀиле тухунин патахъай тайин тир къайдаяр ва асул фикирар ава. Абур исламдин гъукуматдиз амай гъукуматрихъ галаз авай тайин тир алакъаяр бинеда кьуна кхъенвайбур тир. Алатай йисара «жигъад» лугъудай тер-мин, гзаф вахтара дяведин къуват иш-лемишун кьалурзавай гаф тир. Къуръ-андин бязи аятра «жигъад», «дяве» лугъудай гафунин манада аваз къейд-нава, амма адаз генани гегъенш мана гузва. «Жигъад» лугъудай терминди-кай «меккадин» аятра раханва (мана): «Вуж чалишмиш жезватӀа, ам вич па-тал чалишмиш жезва. Гъакъикъатда, Аллагъ дуъньяйрихъ муьгъгеж туш» («Аль-Анкабут» сура, 6-аят) ва (мана): «Чун патал чалишмиш хъайибур – Чна Чи рекъерай тухуда. Гъакъикъатда, Ал-лагъ, гъелбетда, хъсанвал ийизвайбу-рун даях я» («Аль-Анкабут» сура, 69-аят)

ва генани (мана): «Динсузриз муьтӀуьгъ жемир (абурун динрал гъалтайла) ва абурухъ галаз адалди (Къуръандин куьмекдалди чӀехи женг твах» («Аль-Фуркъан» сура, 52-аят). И аятар, мусурманриз женг тухудай ихтияр гудалди, фадамаз ракъурнавай-бур тир. «Меккадин» вахтунда «жигъад» лугъудай термин, Аллагъдин рекъел ислягъвилелди женг тухуниз ишле-мишна. Ни «жигъад» авуртӀани, ада ам вичин руьгъ кьутармишун патал ийидай. И аятри мусурманриз сабурулу хъун патал ва Исламдин гъакъикъат вя-зералди ва инанмишарунин такъатар ишлемишуналди чуькӀурун патал эвер гузва. Жигъаддин методологиядик зу-лумкарвилиз ва азабар гуниз ислягъ-вилелди акси акъвазун акатзава, эгер умуми шартӀари гъа и къайда мусур-манрин жемят макъсаддив агакъзавай хъсан рехъ яз кьалурзаватӀа. Ислягъвилихъ ва дяведихъ галаз алакъ-алу юкъван асиррин доктрина, са бязи гъвечӀи дегишвилер аваз виш йисара ишлемишна. Гъайиф хьи, адахъ чӀехи кимивилер ва бине яз акъвазнавай ис-ламдин дибриз аксивилер авайтӀани, а доктринадин асул лишанриз мад ки-лиг хъувунач. Сифте нубатда ам, доктрина туькӀуьрай девирда авай сиясатдин гъаларихъ галаз ва адалай кьулухъ, Исламдин та-рихда хъайи рекъерихъ галаз алакъа-лу я. Къейднавай доктринада дяведин ва ислягъвилин асул фикирар пуд аят-дал ва са гъадисдал бинеламиш хъан-ва (мана): «Абурухъ галаз женг твах, та темягъ фин алатдалди, амма (вири) дин Аллагъдинди я. Эгер абур акъваз хъайитӀа, гъахъсузбурулай гъейри амайбурухъ галаз мидявал авач» («Аль-Бакъара» сура, 193-аят). Мана: «Къадагъа алай варцар акъалтӀ хъайидалай кьулухъ, мажусияр гъина жагъайтӀани терг ая, абур есирвиле

элкъуьрна яхъ, гъар са чинебан чкада абурун рехъ атӀутӀ! Эгер абур Ислам-дихъ элкъвенватӀа, капӀ авунватӀа... абуруз рехъ азад ая: бес Аллагъ – гъил къачудай, мергъяматлуди я эхир!» («Ат-Тауба» сура, 5-аят). Мана: «Аллагъдихъ ва Къияматдин йикъахъ инанмиш тушир, Аллагъди ва Адан расулди къадагъа эцигнавай-дал къадагъа эциг тийизвай ва гъакъ-икъи диндиз муьтӀуьгъ тушир Къхьинар атанвайбурухъ галаз женг чӀугу, та абур алчах хъана, чпин гъилералди харж гу-далди» («Ат-Тауба» сура, 29-аят). Пайгъамбардин (салам ва салават хъуй адал) гъадисда лугъузва: «Заз инсан-рихъ галаз женг тухун кьалурна, та абуру «Сад Аллагъдила гъейри маса худа авач лугъудалди». АкӀ лагъайдалай кьулухъ, абуру чпин чанар ва эменни закай хуьда, эгер абуру чӀехи гунагъ тавуртӀа (а вахтунда абур ихтиярдалди абурукай магърумарда) ва а вахтунда абуру, анжах Аллагъдин вилик жаваб гуда». Сифте аят Мединада ракъурнавай ва са бязи факъигъри ва Къуръандин баян-

чийри ам, гуя мусурман туширбурухъ галаз, та абуру Ислам къабулдалди, амма «Къхьинар рекъе тунвайбуру» «жи-зью» (лувак хуьнай харж гун) гудалди, абурухъ галаз дяве тухун чарасуз тир-ди субутзава. И аят умуми къайда хъиз къабулнавай ва «Ат-Тауба» сурадин 5 ва 29-аятра кьалурнавай къайдай-рихъ галаз къадайвал килиз акъудна кӀанзава. Нетижада аятдиз ахътин баян ганвай хьи, Ислам къабулун патал му-сурман туширбур басмишна кӀанзавай, я туштӀа исламдин гъукуматдин лувак экечӀна кӀанзава. Им гъарфба-гъарф ва дикъетсуздаказ ганвай баян я. Гъакъ-икъатда, аятдин мана ам я хьи, мусур-манри агресордихъ галаз дяве акъван чӀавалди тухвана кӀанзава хьи, та абуру чпин гъужумар ва геле къекъуьнар акъ-вазардалди. Гъа ихътин мана неинки дуьзди ва гъавурда акъадайди ва эгер, агъадихъ галай аятриз фикир гайитӀа, мумкин тир тек сад я (мана): «Къез акси яз дяве тухузвайбурухъ галаз куьнени Аллагъдин рекел абурухъ галаз дяве твах, анжах гъалалдин сергъятрилай элячӀмир.

» 9

Учредитель Благотворительный фонд "Путь". Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана	Редактор Гасан-хаджи АМАХАНОВ	службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций.	Газета набрана и сверстана на компьютерной базе «Ас-Салам»	ул. Акушинского, 5-я линия, 19 Телефон: 8-928-530-59-70 8-988-771-59-55 E-mail: assalamweb@gmail.com web: www.assalam.ru
Редакционный Совет Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ Сулейман-хаджи ТАГИБЕКОВ	Канонический редактор Шамиль-хаджи ОМАРОВ	Свидетельство о регистрации ПИ № ФС 77-42079 от 24 сентября 2010 г.	Отпечатана в ООО «Дом печати» пр. Акушинского, 20. Заказ № _____ Сдано в печать: (график) 31 января 2017 г. в 18:00 (факт) 31 января 2017 г. в 18:00 Тираж 3 200 экз.	По вопросам подписки и доставки обращаться по телефонам: 914-222, 8-988-291-42-22.
Главный редактор Азиз Мичигишев	Дизайн, вёрстка Мухаммад МУХИДИНОВ Корректор Казимагомед ДЖЕНЕТОВ	Индекс 51395 При перепечатке ссылка обязательна	Адрес редакции: 367015 РД, г. Махачкала,	

Эй мусурман, тӀимил неъ!

1 «Абуль-Къасим аль-Багъавиди вичин «Муъжам» тӀвар алай ктабда Абдуррагъман ибн аль-Муракъкъагъалай атанвай гъадис агакъарна: «Аллагъдин Расулди ﷺ Хайбар къачур вахтунда, ам къацу-вили ва емишри безетмишнавай. Инсанри гьерекатна емишар тӀуьна ва абур къиздирмадик начагъ хъана. Абуру Пайгъамбардиз ﷺ арза авуна ва Пайгъамбарди ﷺ лагъана: «Къиз-дирма – им къиникъин къуллугъчи я ва чилел алай Аллагъдин дустагъ-хана ва им ЦӀун пай я. Эгер квез ада тади гузватӀа, целера авай яд къайи авуна, ам къве кпӀунин (рагъдан ва месин) арада квел илич». Абдуррагъ-мана ахъайна: «Абуру гъакӀ авуна ва къиздирма алатна, ва Аллагъдин Расулди ﷺ лагъана: «Аллагъди хук хътин ацӀурдай (эгер ам михъида-каз ацӀурайтӀа) пис чка халкънавач. Гъавилий, эгер чарасуз (ам ацӀуриз) хъайитӀа, къуй адан руфунин са пай тӀуьниз, са пай – хъуниз ва са пай – нефес чӀугваз регъят хъун патал буш яз турай». И гъадис медицинадин вири бинеяр сад ийизвай диб я. И гъадис кӀелай духтур Ибн Аби Масавейха лагъана: «Эгер инсан-ри а гафар ишлемишнайтӀа, абур азаррикай къутармиш жедай, азар-ханаяр ва аптекаяр кӀвалах амачиз амукъдай». Ада акӀ лагъана, вучиз лагъайтӀа, вири азаррин бине – хуквадин кӀвалах чӀур хъун я. Ара-брин духтур аль-Харис ибн Къаляда лагъана: «ТӀимил тӀуьн – им вири дарманрин кӀил я, амма руфуниз къуллугъун – им вири азаррин кӀил я». Аль-Хариса генани лагъана: «Ин-санар къиникъин ва тӀебиатда нич-хирар телеф хъунин себеб, са тӀуьн цӀурурдалди адан винел маса тӀуьн ракъур хъувун я».

РикӀиз авай хийирлу таъсир

РикӀиз авай хийирлу таъсирдикай рахайтӀа, тӀимил тӀуьникди рикӀ юмшагъ жезва, дериндай гъавурда акъазва, муьтӀуьгълу ийизва, ашкъи ва хъел явашарзава. Гзаф тӀуьн иш-лемишайла терсинин нетижа жезва. Аль-Марвазиди лагъана: «Абу Абдуллагъа (яни имам Агъмада) кесиби-вилиз ва каш гуниз кьетӀен фикир гудай, ва за адавай жузуна: «Эгер ин-сан вичин ашкъийрикай (тӀуьникай ва хъуникай) азад хъайитӀа, адаз су-ваб жедани? Ада жаваб гана: «Адаз а кардай суваб тахъана гъикӀ хъуй, гъеле Ибн Умара лагъанай: «Ингъе за тух жедалди тӀуьн тинез къуд варз я». За Абдуллагъан бубадиз лагъа-на: «Эгер инсанди тух жедалди нез хъайитӀа, ада рикӀин юмшагъвал гъиссдани?» Ада жаваб гана: «За акӀ фикирзавач».

Аль-Марвазиди имам Агъмадалай атанвай Ибн Умаран гафар агакъар-на. Генани ада Ибн Сириналай ага-къарна, гуя са инсанди Ибн Умараз «Ваз жавариш гъидани?» лагъана теклифнай. Ибн Умара жузуна: «Ам вуч я?» Инсанди жаваб гана: «Ам вуна тӀуьнвай шей цӀуруриз куь-мекдай затӀ я». Ибн Умара жаваб гана: «Ингъе за тухдалди тӀуьн таву-на къуд варз я, ам завай нез алакъ тийизвайвиляй туш, анжах тух чӀавалай гзаф, гишила авай инсанар дуьшуьш хъанвайвиляй я». Амр ибн аль-Асвад аль-Ансиди агакъарна-

вайвал, яни ада такабурлувиликай кичӀела тухдалди тек-бир недай. Ибн Аби-Дуньяди «аль-Жуъ» («Каш») ктабда Ибн Умаран гафар гъана: «За Ислам къабулайдалай къулухъ, тух жедалди тӀуьнач». Генани ада Васи-гъан хва Мугъаммадан гафар гъана: «Ни тӀимил незватӀа, ада къатӀузва ва гъавурда твазва, михъи жезва ва амайбурни михъзава. Бес гзаф къа-дардин тӀуьни инсан заланарзава эхир ва адаз кӀани шейэрикай гзаф-бур ийиз тазвач».

Абу Убайда аль-Хавваса лагъанай: «Ви къиникъ – тух хъуникди я, амма бахтлувал – ви гишинвиле ава. Вун тух хъайила залан хъана ахвариз фида ва душманди вун бейхабардиз къада. Эгер вун каш кваз хъайитӀа, вун гъамиша гъазур яз жеда». Ибн Арабиди лагъана: «Арабри лу-гъудай, гуя гъа са вахтунда, инсан яцӀуди ва жуьрэтлуди жедач».

Малик ибн Динара лагъана: «Руфу-нин къайгъу къилинди хъун ва адан винел вичин ашкъиди гъалибвал къун, гъич инанмишдаз кутугнавач». Абдуррагъманан хва аль-Гъасана ва масабуру лагъана: «Вичин ата-буба Адаман сифте ахтармишун тӀуьн тир ва Дувандин йикъалди вичин ахтар-мишунни гъам я». Ада лагъана: «Ни вичин руфунин аявал авуртӀа, ада вири хъсан кӀвалахрин аявална ва ацӀанвай хуквада чӀехи акъул жедач».

Абдуллагъ ибн Марзука лагъана: «Та-кабурлувилиз акси яз яргъал фейи каш хътин шей авач». Абу Абдуррагъ-ман аль-Умари аз-Загъида жузуна: «Адан яргъалвал ви чирвиляй гъикъ-ван я?» Ада жаваб гана: «Инсанди са чӀавузни тухдалди тӀуьн тавун». Ада жузуна: «Бес и дуьньяда яшамиш жезвайда а кар гъикӀ авурай?» Аб-дуллагъ ибн Марзука жаваб гана: «Я Абу Абдуррагъман, авлиянриз (Ал-лагъдин рикӀ алайбуруз) ва Аллагъди дуьз рекъел мягъкемарнавайбуруз ададай регъят са шейни авач. Ахътин инсанди незва, анжах тух тежедал-ди, ва им яргъал фейи каш я».

Усман ибн Заида лагъана: «Суфян ас-Сауриди заз кхъена: «Эгер ваз беден сагълам ва ахвар тӀимил вахтунин-ди хъана кӀанзаватӀа, тӀимил неъ». Абдуллагъ ибн аль-Фаража лагъана: «За Абу Саид ат-Тамимидиз лагъана: «Аллагъдихъай кичӀе инсандивай

тухдалди нез жедани?», - ва ада жа-ваб гана: «Ваъ». За жузуна: «Аллагъ-дихъ чалишмиш жезвайда тухдалди недани?». Ада генани жаваб гана: «Ваъ».

Бишр ибн аль-Хариса лагъана: «За яхцӀурни цӀуд йисуз тух жедалди тӀуьнач». Ада генани лагъанай: «Къе-нин юкъуз инсанди гъалал тӀуьн тухдалди руфуна туна кӀандач, ву-чиз лагъайтӀа ам тух хъайила, адан руьгъди адаз са гъарам кӀвалах ийиз эверда. Бес ада а нагъакъанди гъикӀ тӀуьрай?!»

Ибрагъим ибн Адгъама лагъана: «Ни вичин хуквадин аявалзаватӀа, ада вичин динни къайдада хуьда. Ни ви-чин гишинвилел гуьзчивалзаватӀа, адан хесетар хъсанбур я. Аллагъдиз акси хъун гишинвиликай яргъа я ва тух жедалди незвайдаз мукъва я. АцӀай хуквади рикӀ рекъизва, ва ам

шейэрикай тӀимил недай. Эгер а гъал тӀуьн авачирвиляй тиртӀани, гъар гъикӀ хъайитӀани Аллагъди Ви-чин Расулдиз ﷺ тамам ва хъсан гъа-лар хкъзава. Гъавилий Ибн Умара и карда абурулай чешне къачузвай, гъатта тӀуьн авайтӀани. Гъа и жуьре адан бубадини (Умар аль-Хаттабани) ийизвай.

Къве «Сагъигъдани» гъанва, гуя Ай-ишади лагъаналда: «Мугъаммад пайгъамбар ﷺ Мединадиз куьч хъайидалай къулухъ и дуьньядай фидалди, адан хизанриз къуьлуьккай авунвай фу, галаз-галаз пуд юкъуз садрани тухдалди нез хъанач». Аль-Бухариди Абу Гъурайрадилай агакъарнавай гъадисда лагъанва: «Аллагъдин Расулди ﷺ вич и дуь-ньядай фидалди пуд юкъуз тух же-далди тӀуьнач».

Муслиман «Сагъигъда» гъанвайвал, са сеферда Умара вяз кӀелдайла, ада инсанрал гъалтнавай и дуьньядин хъсванвилер рикӀел гъана. Ада ла-гъана: «Заз Аллагъдин Расул ﷺ (гиши-ла) сагъ са юкъуз юкъ агъузиз акуна, ва адаз тӀуьн патал, гъатта вирида-лайни усал хурмаяр жагъидачир». Ат-Тирмизиди ва Ибн Маджади Анасалай атанвай Пайгъамбардин ﷺ гъадис агакъарна ва ада лагъана: «За Аллагъ патал гзаф нагъакъанви-лер эхна, амма садани а вахтунда абур дадмишнач. Аллагъ себеб яз заз кичӀерар ганай, амма амайбуруз кичӀезвачир. Анжах Биляла вичин хъуьчӀуьк чуьнуьхарнавай тӀуьнлай гъейри, мад заз тӀуьн авачир, ва за пуд юкъузни ва пуд йифиз гъа икӀ эхна».

Ибн Маджади Абу Гъурайрадилай гъадис агакъарна: «Аллагъдин Ра-сулдиз ﷺ чими тӀуьн гъанай ва ада ам тӀуьна. Ада тӀуьна куьтягъайда-лай къулухъ лагъана: «Шукур хъуй Аллагъдиз, зи хуквадиз чими тӀуьн тефена гзаф вахт тир». Аллагъди ва Адан Расулди ﷺ чпин ашкъийрин ва мурадрин гуьгъуьна гъатнавайбур айибарна. Аллагъди лагъана (мана): «Абурулай къулухъ капӀ акъвазарнавай ва чпин мура-дриз рехъ гузвай несилар атана. Анжах пашман хъайибурулай гъей-ри, амайбуруз виридаз пис жеда...» («Марям» сура, 59-60-аятар). Пайгъамбарди ﷺ лагъана: «Хъсан де-вир – им зи девир я, ахпа - ададай къулухъ ва ададай къулухъ – гуь-гъуьна авайди. Абурулай къулухъ шагъидвал гъизвай инсанар пай-да жеда, анжах абурун шагъидвал къабулдач, абуру незуьр гуда, амма къилиз акъудач. Абурун арада куьк хъун гегъенш жеда».

Абу Барзадин «Муснадда» кхъенвай-вал, Пайгъамбарди ﷺ лагъаналда: «Куьн вичин хукварин ва гъаяйрин алчах мурадри ягъалмишариз заз гзаф кичӀезва».

Ат-Тирмизиди ва Ибн Маджади Ибн Умаралай атанвай гъадис гъана: «Са инсанди Пайгъамбар ﷺ алай чка-дал экъуьчдай жуьреда вичин сивяй «уьъ» ван акъудна. Пайгъамбарди ﷺ адаз лагъана: «Жуван хъпӀарикай вуна чун азад. Гъакъикъатда, и дуь-ньяда виридалайни тухбур, Дуван-дин юкъуз яргъал давам хъайи каша жеда».

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Аль-Акъса - Исламдин пуд лагъай мискӀин

1 « Архитектура

МискӀин ирид галереядикай ибарат я – сад юкъванди, рагъакӀидай ва рагъэкъечӀдай патарихъай гъарнихъай пуд. Юкъван галерея гъаркъуъ я, ва адан чил са тӀимил виниз хкаж хъанва. МискӀиндин юкъвал къавун паталай къубба эцигнава. Адан къенепад нехишралди безетмишнава. МискӀиндин къене мармардин гзаф дестекар, къванцин гулар ва тагъар ава. Аль-Акъса мискӀиндиз кефер патахъай ирид ракларай гъахъиз жеда, абурукай гъар сада инсан са галереядиз тухузва. Къибле, рагъ акӀидай ва экъечӀдай патарихъай генани са шумуд раклар ава. МискӀиндин кланик чӀехи кӀвал ква, чпин гъиле авай чӀавуз, ам хашаскерри (крестоносцы) балкланрин тевле хъиз ишлемишзавай. МискӀиндин цларин са пай лацу мармардалди кӀевнава, адалай винихъ – къешенг нехишри.

Исламда авай метлеблувал

Исламдин тарихда ва мусурманрин рикӀера Аль-Акъса мискӀинди къетӀен чка къазва. Ам Исламдин къилин пак чкайрикай пуд лагъайди я. Адахъ галаз Меккадай Иерусалимдиз къван авур, Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ йифен сиягъат (исраъ) ва ам цаварал хкаж хъун (мигъраж) алакълу я. МискӀин гъар гъикъван машгъур чка ятӀани, агъадихъ галай делилар анжах тӀимилбуруз хабар ава: Аль-Акъса – им са мискӀин туш. Эхъ, чаз чизва, Аль-Акъса – им мискӀинрин комплекс я, амма Аль-Акъса вич, чна комплексдин къибле пата эцигнавай дарамат хъиз гъисаба къазва. Амма и мискӀин Къибле я, адаз ахътин тӀвар гунин сбеб ам я хъи, ам виридалайни Къибледиз мукъвал я. Вири дагъ Аль-Акъса мискӀин я. Аль-Акъсадин чилел гзаф къадар пайгъамбарар ва асгъабар кучуднава. Месела, гиман ийизвайвал, Сулейман пайгъамбар ﷺ гъа ина кучуднава. Чувудриз шегъерда яшамиш хъунал къадагъа алай вахтунда, Римдин агъалийри исятда Аль-Акъса алай чка зирзибилдин кӀунтӀ хъиз ишлемишзавай. Халиф Умара шегъер азадай вахтунда, ада мискӀин эцигдай чка вичин гъилералди михъна. Ада генани, чувудар гзаф асирра авунвай суьргундал

эхир эцигна ва чувудрин 70 хизандиз Иерусалимда яшамиш жедай ихтияр гана. Имам аль-Гъазали Аль-Акъса мискӀинда яшамиш хъана. Исламдин дуьньяда виридалайни машгъур ктабрикай сад, «Игъйа Улюм ад-Дин» («Диндин илимрал чан хкун»), чӀехи алим имам Абу Гъамид аль-Гъазалиди Аль-Акъса мискӀинда кхъена. Вичин уьмуьрдин са къадар вахтунда ам, Аль-Акъса мискӀинда яшамиш хъанвайди анжах тӀимилбуруз чизва.

Хашпарайри къачун

1099-йисуз хашпарайри Иерусалим къур вахтунда, абуру саки 70 агъзур ислягъвал гвай мусурман яна къена. МискӀин къеледиз элкъурна, Къубба – гъвечӀи килисадиз, амма кланик квай кӀвалер – балкланрин тевлейриз. Чан алаз амукъай мусурманар, гуьгъуьнлай мискӀиндин юкъвал алай чӀехи хашунал гъилеризни кӀвачериз михер яна алкӀурна тарагъажнай. Гъа чкадал къенин юкъузни абурукай са хашунин бине алама. Амма Салагъуддин Аюбиди (Аллагъ вичелай рази хъурай) Иерусалим даяедалди вахчур вахтунда, ада Исламдин мергъяматлувал къалуруналди, ислягъвал гвай са агъалидизни къиникъин жаза ганач. Нетижда хашпарайри дестейралди Ислам дин къабулна, вучиз лагъайтӀа чпи мусурманриз Иерусалим къур вахтунда авур хътин крар, мусурманри чпизни ийида лагъана абуру фикирнай эхир.

Къисайрик квай хътин минбар

1146-йисуз Гъалебдин селжукви жанаби ва Дамаскдин амир Нуруддин Занкидиз, Аль-Акъса мискӀин хашпарайривай даяедалди вахчурла (Занки а кардихъ инанмиш тир) ана эцигдай, виликамаз гъазурнавай минбар (вичел имам хкаж хъана вяз гузвай затӀ) авай. А минбар гзаф гуьзелди тир ва са михни ва клейни галачиз туькӀуьрнавай. Гъайиф хъи, хашпарайрин винел гъалибвал къачудалди Занки яшамиш хъанач, амма адан сухта Салагъуддина вичин муаллимдин мурад къилиз акъудна ва Иерусалим азадай вахтунда а минбар мискӀинда эцигна. Гъайиф хъи, минбар чи йикъаралди амукънач. ВиликӀдай и мискӀиндин Къубба маса

ухшардинди тир. Ам Исламдин тарихда сад лагъай къубба я – ам халиф Абдул Малик ибн Марванан буйругъдалди эцигнава. Адан кӀукӀ хъенчӀин вич кӀарасдинди тир, анжах саки агъзур йис алатайла, Османви халиф ЧӀехи Сулеймана идара ийидайла, вилик цлаз ва сахсидиз къизилдин къат алава хъувуна.

Халиф Умаран чӀехи акъул ва гележегдин фагъумлувал

Мусурманри Къудс даяедалди вахчур вахтунда, халиф Умара шегъердиз килигун къетӀна. Ада Гъяддин килисадал къил чӀугуна ва а килиса виликӀдай хъиз хашпарайринди яз амукъун патал къарар къабулна. Гъа килисадин кешишрихъ галаз суьгъбетар фидай вахтунда, капӀ ийидай вахт алукъна. Умар ибн аль-ХатӀтӀлаба вичиз капӀ ийиз кӀанзавайди малумарна. Адаз чилел экӀягъун патал кешишри рухгъана ва лагъана: «Эй, вири инанмишбурун халиф! КапӀ гъа и клисада ая, ам Аллагъдин ибадатхана я эхир!» Абуруз халифди жаваб гана: «Эгер за капӀ гъа и килисада авуртӀа, заз гележегда мусурманри, им халифди капӀ авур чка я лагъана, хашпарайривай и ибадатхана къакъудиз кичӀе я. Гъавилий ина капӀ авун, за метлеблуди яз гъисабзавач». Адалай къулухъ ам ибадатханадай экъечӀна ва адавай къерехдиз хъана капӀ авуна. Гуьгъуьнлай мусурманри гъа и чкадал са мискӀин эцигна ва ам халифдин тӀварцӀихъ яна.

Куьлегрихъ галаз алакълу агъвалат

Къенин йикъалди Гъяддин килисадин куьлегар, гъеле вичин вахтунда халиф Умара вугай мусурманрин тухумдин несилдив гума. Къенин юкъузни а хизандин векилри, гъар экуьнахъ а ибадатханадин ракларар ачухзава ва нянихъ агал хъийизва. Къудс инглизри даяедалди вахчур вахтунда, «куьлегрин» месӀла къарагъарнавай. Са бязи къалмакъалчийри, гуя хашпарайрин клисадин куьлегар са арабрин хизандив хъун, им гъикӀ жедай кар я лугъуз къал кутазвай. Куьлегар вахчуна, амма абур нив хъун лазим ятӀа абур са меслятдал атанач. Хашпарайрин гъар жуь-

ре хилерин векилри, куьлегар гъар сада вичив хъун патал кӀевивал ийизвай. ИкӀ хъайила, виликан сагъибрив куьлегар вахгунилай гъейри, мад чара амукънач. Къенин йикъалди ибадатханадик хкӀун тавур Умар ибн аль-Хаттабан къарар, килисада игътиятлу-даказ хуьзва.

МискӀиндикай са шумуд гъакъикъат

Аль-Акъса язва: 1 – мусурманрин сифте къибле; 2 – Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ цаварал хкаж хъун патал (мигъраж), сефер хъайи чка (исраъ); 3 – чилел эцигнавай Аллагъдин кӀвалерикай къвед лагъайди; 4 – Вишералди Аллагъдин илчийр кучуднавай чка; 5 – Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ гзаф асгъабар кучуднавай чка; 6 – Аллагъдин эмирдалди аламатар хъайи чка; 7 – Аллагъди Вичи «берекатлуди» я лагъай чка; 8 – ачухдиз, я туштӀа кирсеба 70 сеферда Къуръанда тӀвар къунвай чка; 9 – Аллагъдин патай кагъазар гваз малаикар атай чка; 10 – Пак тир Къуръанда тӀвар къунвай мискӀин (мана): «Чи лукӀраз аламатар къалурун патал, гъарам мискӀиндай Вичин лукӀ берекатлу яргъал тир мискӀиндиз (Аль-Акъсадиз) йифиз Тухванвайдаз шукур хъурай. Гъакъикъатда, Ам – виридан ван къвезвай, вири аквазвайди я!» («17» сура, 1-аят).

Къаюмвал

Алай аямда Иерусалимдин Куьгъне шегъер, Израилдин Иерусалимдин паюникай я. Анжах Иорданиядинни Израилдин арада хъайи 1994-йисан икьрардал асаслу яз, Иерусалимда авай мискӀин ва мусурманрин вири паклу чкаяр, Иорданиядин къаюмвилик ва гуьзчивилик ква.

Акадарун

Гзаф вахтара туристрин малуматра Къуббадин (Къуббат ас-Сахрадин) чӀехи къизилдин къубба, Аль-Акъса мискӀиндин гъвечӀи къуббадихъ галаз какадарзава. Анжах Аль-Акъса Исламдин пуд лагъай пак мискӀин я, Къубба туш, гъакӀ ятӀани, ада комплексдин юкъван чка къазва.

ТАРЖУМА АВУРДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Марф арадал атун - Къуръандин зурба алакат

1 «Ингъе са аятда марф арадал атунин къайдадикай вуч лагъанватIа (мана): «Аллагъди гарар ракъурзава ва гъа икI булут цавуз акъудзава ва Вичиз кIанивал ам кIусариз пайзава. Ахпа ваз аквада хъи, гъикI адан гуьтIуь арайрай марф къвазватIа. Ада Вичин лукIарикай анжах Вичиз кIанибуруз булут ракъурайла, абур шадвалзава» («Ар-Рум» сура, 48-аят).

- Алай вахтунда чахъ авай чирвилералди яракъламиш хъана, аятда лагъанвай марф арадал атунин пуд дережадиз килигIа.

1-дережа: «Аллагъди гарар ракъурзава...»

Гъулерин кфади гъамиша сан-гъисаб авачир къван гзаф гъавадин куркурар арадал гъизва ва къел квай цин стIалар гъавадиз гадарзава, абур лагъайтIа атмосферадиз хкаж жезва. Гъа и «аэрозольдин» гъвечIи кIусари «цин ракъар» механизмдин куьмекдалди, гъулерин винелай бугъ хъана хкаж хъанвай лап куьлуь стIалар элкъуьрна чпел кIватIзава ва гъа икI булутдин стIалар арадал гъизва.

2-дережа: «...ва гъа икI булут цавуз акъудзава ва Вичиз кIанивал ам кIусариз пайзава...»

Къелен кристаллрал, я туштIа гъавадик квай руквадин гъвечIи кIусарал циз элкъвенвай цин бугъадикай булутар арадал къвезва. Булутрин къене авай стIалар гъвечIизвайвилай (диаметр 0,01-0,02 мм), абур гъавада куьрс хъана цав тирвал экIя жезва. Гъа и жуьреда цав булутри къазва. ГъикI гъулерин кфадикай куьлуь цин стIалар арадал атана цавуз гадар

жезватIа, шикилдай аквазва.

Им марф арадал атунин сад лагъай дережа я. Булутра арадал къвезвай цин стIалар гъавада куьрс хъана ва циз элкъвейдалай къулухъ, абур Чилел марф хъиз экъичзава. И дережаяр вири дуьм-дуьз Къуръандин аятра къалурнава.

3-дережа: «...Ахпа ваз аквада хъи, гъикI адан гуьтIуь арайрай марф къвазватIа.»

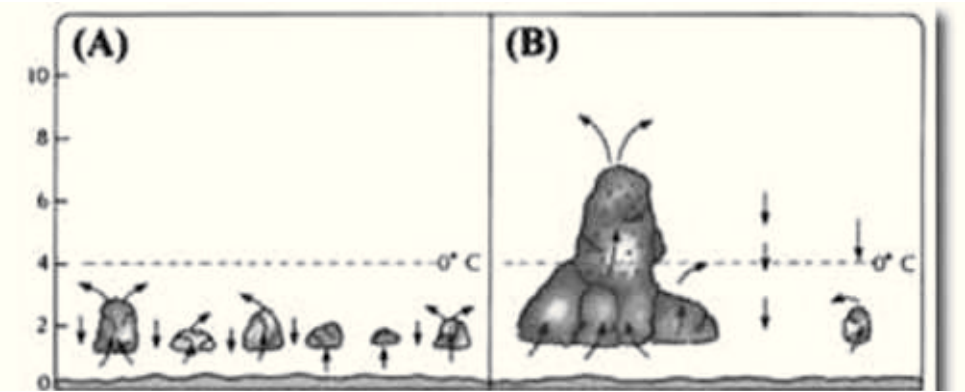
Къелен кристаллрал ва руквадин гъвечIи кIусарал цин гъвечIи паяр кIватI хъуникди, абур целди тух жезва ва марфадин стIалар арадал къвез башламишзава. Гъа и жуьреда, къвез-къвез гъавадилаь залан жез башламишай стIалар, булутрин умуми къадардихъай къакъатна, Чилел марф хъиз къвазва. Чаз аквазвайвал, Къуръанда марф арадал атунин гъар са дережадикай кхъенва. Вични а дережаяр, гъакъикъатдин къайдада аваз къалурнава. Са шумуд асир идалай вилик, гъеле инсаниятдивай а сирерай илимдин къарар акъудиз алакьдалди, Аллагъди инсанриз алемдин ажайиб тIебиатдин гъаларикай хъиз, марфадикайни надир чирвилер гана. Марф арадал атуникай Къуръандин маса айтдани лагъанва (мана): «Бес ваз аквазвачни, гъикI Аллагъди булутар чукурзаватIа, ахпа абур галкIурзаватIа, адалай къулухъ абур сад-садан винел хкажна цифедиз элкъуьрзаватIа, ваз аквазва хъи, гъикI адан гуьтIуь арайрай марф къвазватIа. Цавай Ада хар къене авай булутрин дагълар агъуз вегъезва ва адалди вуж кIан хъайитIа язава, ва нелай кIан хъайитIа алудзава. Адан цIайлапандин цIарцIардивай вилерин ишигъ тухуз ва буьркъуь ийиз жезва» («Ан-Нур» сура, 43-аят).

Булутар кIватI жезвай ва марф къвазвай къайда

Метеорологри булутрин жуьреяр ахтармишай вахтунда, абур тажуб жедай къарардал атана. Марфадин булутар ачух къайдада аваз арадал къвезва. Кумулонимбус тIвар алай марфадин булутрин са жуьре, илимдалди мягкемарна дережайра аваз арадал атун, чешне яз гъин:

1-дережа: сирнавун (дрейф)

Булутар арадал атай чкадилаь гару

абур масаниз тухузва ва цавун кIаняй булутар сирнав ийиз башламишзава. (А) Пайи-паяр хъанвай куьлуь булутар (кумолонимбус). (Б) Куьлуь булутар сад-садахъ галаз галкIай вахтунда, чIехи булутдин юкъва авайди эцяна акъуддай къуват чIехи жезва, гъа и жуьреда булутар сад-садан винел эциг хъана цавуз хкаж жезва.

2-дережа: какахъун

Гару тухузвай гъвечIи булутри (кумолонимбусри) цавун тагъда сирнавзава, какахъзава ва цIийи чIехи булутар арадал гъизва.

3-дережа: булутар кIватI хъун

ГъвечIи булутар кIватI хъунин не-тижада, чIехи булутдин арада авай вичелди чIугвадай къуват, булутдин

вини патахъ чIехи жезва. Булутдин юкъва авай вини патахъ вичелди чIугвазвай къуват, адан кьерехрилай

гужлу я. Гъа и винелди таъсирзавай вичелди чIугвазвай къуват себеб яз, булут тикдиз чIехи жезва. Гъа и жуьреда булутар тикдиз чIехи хъуникди, абур сад-садан винел къаткизва. Не-тижада булутдин беден тикдиз атмосферадин къайи къатариз акъаж жезва; гъа и жуьреда чIехи жез башламишай булутда, стIалрин къайдада аваз яд кIватI жезва. Эхиримжи дережада дакIунвай цин стIалар акъван залан жезва хъи, булутдин вичелди чIугвадай къуватдивай абур мад хуьз алакъзавац ва абур булутдай марф, хар ва жив хъиз къвазва. Марфадин булутар арадал атунин къайда, абурун къурулуш ва везифаяр, алай аямдин технологийрин (самолетрин, спутникрин, компьютерин ва мсб.) куьмекдалди метеорологриз анжах гъа и мукъвара чир хъанвайди къейдун лазим я. Амма и гъалдин тIебиатдикай инсаниятдиз гъеле сифте яшайишдин чирвилер авачир девирда, Аллагъди чаз а чирвилер 1400 йис идалай вилик рекъе тунвайди ачух делил я. ГъакI хъайила, ида генани Къуръан - Аллагъдин Ктаб тирди тестикъарзава. И илимдин гъакъикъат 14 асир идалай вилик инсанриз, «Ан-Нур» сурадин 43-аятда Аллагъди хабар ганва (мана): «...ахпа абур галкIурзаватIа, адалай къулухъ абур сад-садан винел хкажна цифедиз элкъуьрзаватIа, ваз аквазва хъи, гъикI адан гуьтIуь арайрай юргъ къвазватIа.»

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ИСЛАМДИН ДАРМАНАР

Аль-Къуст ишлемишдай къайда

эвел алатай нумрада

- Аль-лядуд - им куьлуь авунвай къуст, я туштIа адан настой сивин са пипIез вегъеда. Ам Пайгъамбарди ﷺ лагъайвал плевритдиз ва маса азарриз акси яз ишлемишзава.
- Ас-СаутI - им куьлуь авунвай къустдикай не-рай нефес чIугвазва. И жуьре гъадисда лагъанвайвал жигеррин азарар: астма, верем азар авайла, цIумаруфар дакIурла, мекъи хъайила, къиздирма ва фарингит хъайила, туьд тIадайла ва уьгъуьяр галайла ишлемишда.
- Кремар. Аль-Къуст крем хъиз тIехвериз ва хамун азарриз яда. Аль-Къуст аль-багъри кремдиз икI элкъуьрда: аль-къуст аль-багъридин къве дувул куьлуьдаказ куьт-куьнда, ахпа зейтундин гъерида 15 юкъуз твада. Адалай къулухъ анай дувулар акъуд хъувуна, чухък-вена абурук квай гъери хкуд хъийида. Дувулрикай

- хкатнавай шире какахънавай гъери дарман хъиз ишлемишда.
- Гум гун. Ам вацран къилерилай ва аял хъайида-лай къулухъ эхъвезвай дишегълидиз хийирлу я. Аль-Бухариди ва Муслима чпин «Сагъигъра» къалурнавай гъадисда, дишегълидиз пуд йикъалай гзаф яс къадай ихтияр авачирди хабар гузва. Ан-жах гъуьл рагъметдиз фейитIа, 4 варзни 10 юкъуз яс къун лазим я. Вичин яс (идда) вилив хуьзвай дишегълидикай Пайгъамбарди ﷺ лагъана: «Ада атирар ишлемишна кIандач, рангуда тунвай гъаларикай хранвай парталар квачиз, амай экуь парталар алукIна кIандач». Умм Атияди лагъана: «Ада вацран къилерилай къулухъ чакай сад эхъведайла къустдин гъвечIи кIус ва азфар чаз ишлемишдай ихтияр гана». Имам ан-Нававиди лагъана: «Аль-Къуст ва аль-азфар – ибур бухурдин машгъур тир къве жуьре я. Абур Пайгъамбарди ﷺ вацран къилерилай къулухъ эхъвезвай дишегълийриз атирар хъиз ваъ, амма

- ивидин гелер ва нагъакъан ни алатдайвал ишлемишдай шей хъиз ихтияр ганва». Аль-къустдин бухурдихъ бедендихъ ни агалзавай ва ам михъзавай са тIимил хуш ни гала. Ам итимри ва аялри ишлемишайтIани жеда, вучиз лагъайтIа адахъ хуш ни гала ва ам хийирлу я.
- Ат-Такмид – чими мелгъем. Аль-Къуст регъвена ам са тIимил цик, я туштIа виртIедик какадарна лемкъе хътинди гъазурна ва хирериз, тварариз, кайи чкайриз, чIехи буьвелриз ва маса хирериз яда. Абур Аллагъдин куьмекдалди алатда.
 - Ат-ТантIиль. Ат-тантIиль «ан-натIиль» гафуникай ибарат я. Ам беден целди чухъхуьн лагъай чIал я. Эгер эхъведай цик аль-къуст аль-багъри какадарайтIа, ам инсандин бедендал алай, иллаки ятуррин, куьчIерин ва къилин чIарарин арада микробар ва грибокар тергдай хъсан стерилизатор я.

ТАРЖУМА АВУРДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Капі ийидай къайда

Гъар са капі тайин тир ракатрикай ибарат я. Ракат – им вичик акъвазна «Фатигъа» келун, юкъ агъузун (руку') авун, руку'дилай къулухъ дуъз акъваз хъувун ва кве сеферда пел чилел эцигун (сажда) квай кпунин тикрар жезвай пай я. Экуьнин ферз капі кве ракатдикай, гъетрен капі пуд ракатдикай, амай пуд – нисинин, рагъдандин ва месин кплар – гъар сад къуд ракатдикай ибарат я.

Капі ва адан ракатар

Сифтедай чна кве ракатдин капі ийидай къайда кълурда, вучиз лагъайтла 3 ва 4 ракатдин кпларин сифте кве ракат гъа и кве ракатдин капі хъиз ийизва, адалай къулухъ сад ва я кве ракат алава хъувуналди. Кве ракатдин капі ийидай къайда: Кпунив эгечдалди чин Кьибледихъ элкъурна акъвазун лазим я, квачер къуьнерихъ галаз сад хъиз (абурун арада тахминан са чиб), къадамар сад-садаз къушаба эцигда, гъилер агъузда, вилер пел эцигзавай чилиз килигзава (жувавай са метрдин яргъа авай чкадиз; кпунин халичадин яргъивал тахминан 3 къуьнт, яни 1,4-1,5 метр). Пел эцигзавай чкадиз вири кпунин арада килигун сунна я, са арадилай гъейри, «ат-тагъият» келдайла, тлуб хкажай вахтунилай гъейри (идакай агъадихъ кела). Дишегълийри кпунин арада чпин беденрин са паяр масабурув агудун лазим я: квачер санал (амма кевиз агудун герек кведач), гъилерни къуьнтер бедендив агуднава. Кпуниз талухъ тушир вири фикиррикай азад яз ибадатдал машгъл хъун лазим я. Аллагъдиз ﷻ вири акъвазвайди ва виридан ван къезвайди, Адаз инсанрин фикирар ва ниятар чизвайди рикелай алудна кландач. Жуван фикирар кватлайдалай къулухъ рикелди (фикирда) ва мецелди кпунин ният ая. Месела: «За Аллагъ патал экуьнин кве ракатдин ферз капі ада авун ният ийизва». Рикляй ният авун ферз я, рикляй ният ийидалди виликамаз ам мецелди лугъун сунна я (рикляй ният ийидайла фикирар кватлиз регъят жедайвал мецелди ният ийизва). Ниятдин ферзер: 1) капі ийиз кланзавайди лугъун; 2) капі тайинарун (квез гъи капі ийиз кланзаватла, твар къун, месела, экуьнин, нисинин, рагъдандин...); 3) ферз капі ийиз кланзавайди лугъун; 4) ният «Аллагъу акбар» гафарихъ галаз галклун, яни мецелди «Аллагъу акбар» лугъудай арада рикляй ният авун лазим я. Эгер капі жемятдихъ галаз

имамдин гуьгъуьна аваз ийизватла, винидихъ гъайи ниятдал «жемятдихъ галаз» ва я «имамдин гуьгъуьна аваз» гафар чарасуз алава хъийида. Ниятдин суннатар: 1) ракатрин къадар лугъун; 2) «Аллагъ патал» лугъун; 3) капі вахтунда (ада) ийизвани ва я эвеззавани тайинарун. Гъа икI, Кьибледихъ элкъвена сифте ният мецелди лугъуда, ахпа тади квачиз «Аллагъу акбар» (Аллагъ члехи я) лугъуда ва адахъ галаз санал кве гъилни виниз хкажда. Хкажай гъилер кьилин кве патахъайни жедайвал ийида ва абурун капашар вилик, яни Кьибледихъ элкъурда (1-шик.)

гъилерин туплар азаддиз къада, члехи туплар япарин хъуьтул чкайрихъ ва амай тупларин клвенквер япарин вини кьилихъ галаз санал жеда ва вилик, яни Кьибледихъ элкъурда. Дишегълийри гъилер анжах хурув къван хкажда, къуьнтер къваларив агудда, капашарни туплар Кьибледихъ элкъурда (2-шик.)

Ахпа гъилер агъузда ва хурун кланик хъиз, пицлинилай са тпимил виняй ва руфунин чапла патахъ хъиз (3-шик) эцигда.

И арада члехи ва гъвечли ва адан патав гвай тупларалди чапла гъилин билег къада,

эрчли гъилин юкъван ва къалурдай туплар дуьзарна чапла гъилин кфилдал эцигда (4-шик.)

Чапла гъилин гъвечли тлуб пицлинилай вине жеда, акI хъи, эгер ам михъиз ачухайтла, пицлинал акъатда. «Аллагъу акбар» лагъайдалай къулухъ куьн кпуниз гъахъзава. Кпуниз гъахъдайла лугъузвай «Аллагъу акбар» гафар гъилер хкажна хурун кланик эцигдалди ялун лазим я, гъа и арада («Аллагъу акбар» лугъудайла) рикляй ният авун чарасуз я. Кпунив эгечдайла келзавай «Аллагъу акбар» гафариз такбирату-ль-игърам лугъуда. Хурун кланик гъилер эцигна акъвазайдалай къулухъ «Фатигъа» («Аль-Фатигъа» - Къуръандин сад лагъай сура) келда. Сифте кве ракатда «Фатигъадин» гуьгъуьнай Къуръандай са шей (сура ва я аятар) келун сунна я.

Къейд:

Кпунал гъилер къуд гьерекат ийидайла хкажун сунна я: - кпуниз гъахъдайла; - руку'диз фидалди; - руку'дай хкаж жедайла; - сад лагъай ат-тагъиятдилай къулухъ квачел къарагъдайла.

«Аль-Фатигъа» сура

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ « ١ »
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ « ٢ »
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ « ٣ » مَالِكِ
يَوْمَ الدِّينِ « ٤ » إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ « ٥ » اهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ « ٦ » صِرَاطَ الَّذِينَ
أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ « ٧ » آمِينَ
رَبِّ الْعَالَمِينَ .

Къуръандин гафар гъа жергедай яз «Аль-Фатигъани» анжах араб члалалди кхъидай ихтияр ава, маса члаларин гъарфаралди кхъин гъарам я. Гъавиляй ДУМД-дин ахтармишунин отделдин истемишуниз жаваб гана, чна «Фатигъа» лезги гъарфаралди кхъидач. «Фатигъа» анжах дуьз келиз чизвай (яни

вичин нубатда муаллимдивай чирнавай) муаллимдин мецелай чирун лазим я.

Къейд:

Кпунал келзавай вири дуьяр а къайда келна кланда хъи, келзавайдаз вичин ван кве-

дайвал.

«Фатигъа» (ва алава яз са сура) келайдалай къулухъ кпуниз гъахъдайла хкажай къайда

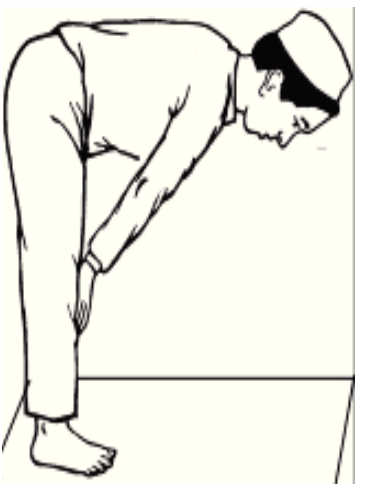

гъилер япарив къван хкажда (5-шик.)

ахпа гъилер ва абурухъ галаз юкъни агъузда, гъилер метлерал эцигда, идаз руку' лугъуда (6-шик.) Метлера аклурай гъилер къуьнтерай патахъ тежедайвал жезмай къван юкъ агъузда. Руку'диз фидайлани гъилер хкажна метлерал эцигдалди «Аллагъу акбар» лугъуда.

Къейд:

«Аллагъу акбар» кпунал ийизвай вири гьерекатрин эвелдилай эхирдалди ялун сунна я. Руку'да инсан акъвазда и къайда: жендекдин винел пад вилик

авунва, дуьзарнавай гъилер метлерин квалактра аклуьна, гъилерин туплар кланихъ эл-

къурна ва абур азаддиз эцигнава. Далу, гардан ва кьил сад хъиз дуьзарна кланда (7-шик)

Гъа ихътин гъалда кве легъзеда къванни, яни «субгъаналлагъ» лугъудай вахтунда акъвазна кланда (и вахтунда акъвазуниз тлумаънинат лугъуда), и арада сунна я пуд сеферда лугъун: «Субхлана Раббия-ль-Гъазим(и) ва бихлмдигъ(и)». - Тариф ва шукур хъуй зи Члехи Раббидиз.

Ахпа дуьз акъваз хъийида (и'тидаль).

Хкаж жедайла япарив къван гъилер хкажда (виликдай чирайвал) ва лугъуда:

«Самиглаллагъу лиман хламидагъ» (и гафар хкаж хъунин гьерекат куьтагъдалди ялда), абурун мана: «Аллагъди ﷻ Вичиз шукурзавайдан шукур къабулна». Ахпа гъилер агъузда (8-шик.) ва лугъуда: «Раббана ляка-ль-хлмд» - Я Раб-би, вири шукур Ваз хъуй.

Гъа и къайдада (гъилер агъуз-на квачел акъвазна) гъаклни кве легъзеда къванни (тлумаънинагъ) - яни «Субгъа-

наллагъ» лугъудай вахтунда акъвазна кланда.

Ахпа «Аллагъу акбар» лагъана

Капі ийидай къайда

6 « пел чилел эцигда (сажда). Ам ийидайвал сифте метГерал ацукъда (9-шик.),

ахпа вилик агъуз жеда, гъилер чиле аклурда ва пел чилел эцигда (10-шик.) И гъалдиз сажда лугъузва. Саждада авайла (11-шик.) чилихъ бедендин ирид пай галукъзава: къве клвачинни туплар Къибледихъ элкъурнавай, тупларин кланер (яни туплар Къибледихъ элкъвенва ва абурун кланер чилихъ галукъзава), къве метни къве гъил капашарни туплар кланик кваз, сад-садав тлимил агудна Къибледихъ элкъурнаваз, гъаклни кылин заланвили илиссзавай пел (нерни чилихъ галукъарун сунна я). Вилер и арада ахъаз тун хъсан я. Гъилер къуънерин къаншарда эцигда (метГеривай са къуънтуънин яргъа), итимрин къалчахдин клараб (юкъв) хкажда, руфун ятурривай къакъудда, къуънтер чиливай хкажда ва са тлимил патарихъ ачухда (дишегълийри къалчахдин клараб хкаждач, амма къуънерилай ам гъикл хъайитлани вине хъана кланда, руфун ятуррихъ ва къуънтер къваларихъ галукъзава). Пелел ам чилихъ галукъуниз манийвал ийидай гъич са шейни хъана кландач (чларар, баплах ва я шал), пелен са пай къванни чилихъ галукъун чарасуз я. Гъа и гъалдани къве легъзеда къванни, яни «Субгъаналлагъ» лугъудай вахтунда (тлумаънинагъ) акъвазна кланда ва пуд сеферда лугъуда: «Субхлана Раббия-ль-Агъля ва бихламдигъ (и)» - Чехи Рабби-

пашар кланик кваз (тупларин клвенклвер метГерин къерехрал жеда). Чилеллай туплар эрчли патахъ элкъурнавай чапла клвачин къадамдал

ацукъда, эрчли клвач са тлимил къерехдихъай хкатда, адан тупларни чиле аклурна Къибледихъ элкъурда (13-шик.) И къайдада метГерал ацукъуниз ифтираш лугъуда. И гъалдани къве легъзеда, яни «Субгъан-Аллагъ» лугъудай вахтунда (тлумаънинагъ) акъвазна кланда. Идалай къулухъ гъа сад лагъай сажда авурвал къвед лагъайдини ийида. Агъуз ва хкаж жедайла «Аллагъу акбар» лугъуда. Къвед лагъай саждадани сад лагъайда клелай дуъа клелун меслят къалурзава. И гъалдани къве легъзеда, яни «Субгъан-Аллагъ» лугъудай вахтунда (тлумаънинагъ) акъвазна кланда. Къвед лагъай сажда куътягъ хъайила, са ракат тамам жезва. Къвед лагъай саждадилай капI давамар хъувун, яни къвед лагъай ракат авун патал клвачел къарагъда. Сифте кылни жендек хкажда ва метГерал ацукъда (къве саждайрин арада ацукбай теггерда. И гъалда са тлимил акъвазайтла хъсан я, амма акъваз тавуна къарагъна давамарайтлани жеда), ахпа михъиз къарагъда (къарагъдайла, гъилерин капашар чиле аклурдай ихтияр ава) ва сад лагъай ракатдин сифте кылилай хъиз акъвазда. Ахпа, сад лагъай ракат авурвал «Фатигъа» клелунилай эгечлна къвед лагъай ракатни ийида. Гъа икI, къвед лагъай ракатдин сажда авурдалай къулухъ кыл хкажна метГерал ацукъда. Амма и ацукъун къве саждадин арада ийизвайдалай тафаватлу я: ятурдал эцигнавай эрчли гъилин юкъван,

диз тариф ва шукур хъуй. Ахпа «Аллагъу акбар» лугъузлугуз кыл хкажна метГерал ацукъда (12-шик.) Далу и арада дуъзарна кланда, гъилер метГерал эцигда, ка-

тIвар алачир ва гъвечли туплар са тлимил чукъкведа, къалурдай тIуб яргъи ийида ва адав чIехи тIуб агудда (14-шик.). Идалайни гъейри, клпунин эхиримжи «ат-тагъият» клелдайла чапла клвачин къадам Къибле-

дихъ элкъурнавай тупларал акъвазарнавай эрчли клвачинни чилин арадай акъудун меслят къалурзава (15-шик.). И арада чапла патахъай къалчахдин клараб чилел жеда. И къайдада метГерал ацукъуниз таваррук лугъуда. И къайда ацукъна сифте «ат-тагъият» (адан маса тIвар «Ат-ташагъгъуд» я) ва адалай къулухъ салават клелда.

«Ат-ташагъгъуд» («ат-тагъият»):

التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ ، الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ،

«Ат-тагъиййату-ль-мубаракату-с-салиявату-тI-гъаййибату ли-лягъ - Вири тебрикар, хийир-дуъаяр, салаватар, хъсан крар – Аллагъдиз. Ас-салиму гъалийка аййюгъаннабийю ва рахIмату-ллагъи ва баракатугъ - Я Пайгъамбар ﷺ, ваз салам ва Аллагъдин мергъяматлувал ва Адан берекатар. Ас-салиму гъалийна ва гъалия гъибади-лягъи-с-солигъин - Салам чаз ва Аллагъдин савадлу луклариз. Ашгъаду алля илягъа илля-ллагъу - За шагъидвал ийизва хъи, сад Аллагъдилай гъейри мад ибадатдиз лайихлу илягъар авач, ва ашгъаду анна МухIаммад-ррасулу-ллагъ - ва мад за шагъидвал ийизва хъи, Мугъаммад Аллагъдин расул (илчи) я.

Салават дуъа («ат-тагъиятдин» гуъгъунай клелда) Аллагъумма солили гъалия МухIаммадин ва гъалия али МухIаммад – Я Аллагъ, Мугъам-

мадаз ﷻ ва адан хизандиз салават (хийир-дуъа ая, разивал) це. Ат-тагъиятдин «Ашгъаду алля илягъа илля ллагъ» гафарикай «...илия ллягъ» лугъудай чIавуз рикIяй Аллагъ сад тирвиликай фикирна ва къалурзавай тIуб са тлимил хкажуналди (ам са тлимил патахъарун хъсан я) Аллагъ сад тирди тести-къарда, и арада сажда ийизвай чкадиз килигзавай вилер и хкажнавай туплуз килигда (гъатта мичли чкада хъун ва я парталри клевун себеб яз къалурдай тIуб аквазвачтлани, адаз килигда). Гъа и къайдада (юзур тавуна) хкажнавай тIуб «ат-тагъият» ва салават клелна куътягъдалди тада. Салават клелна куътягъайла, кыл (жендек ваъ) эрчли патахъ

элкъурда, а къайда хъи, къулухъ галайбуруз адан хъвехъ аквадайвал ва салам гуда (16-шик.) «Ас-салиму гъалийкум ва рахIматуллагъи»(и) - Квез Аллагъдин патай ислягъвални регъим хъуй. Салам гудайвал кыл эрчли патахъ элкъурдайла рикIяй капI куътягъзава ва эрчли пата авай къван муъминриз (инсанриз, малаикриз ва жинерриз) салам гузва лагъана ният ийида. Ахпа гъа къайда кыл чапла патахъни элкъурна салам гуда. И арада чапла патахъ галай къван муъминриз салам гузва лагъана ният ийида. Кыл элкъурриз башламишайла салам гунив эгечIда ва кыл элкъурун куътягъ хъайила, саламни гана куътягъда. Сад лагъай сеферда салам гун ферз я, къвед лагъайди – сунна. Эрчли ва чапла патарихъ кыл элкъурунни сунна я.

3 ва 4 ракатдин клпар ийидай къайда

3 ва 4 ракатдин клпарин сифте къве ракат къве ракатдин капI ийизвайвал ийида, анжах «ат-тагъият» ва салават клелун патал къвед лагъай ракатдилай къулухъ къве саждадин арада хъиз метГерал ацукъда (1-шик.) яни ифтираш (чапла клвачин къадамдал ацукъда, эхиримжи «ат-тагъият» клелдайла хъиз ам чапла клвачинни чилин арадай акъуддач). Идалайни гъей-

ри ихътин салаватни клелда: «Аллагъумма салли гъалия МухIаммад».

И къайдада «ат-тагъиятни» салават клелайдалай къулухъ (капI давамарун патал) клвачел къарагъ хъийида. Къарагъдай арада «Аллагъу акбар» лугъуда ва гъилер япарив къван хкажда. (Михъиз къарагъайдалай къулухъ ва я къарагъдай арада, гъаклни гъеле метГерал аламаз гъилер япарив къван хкажайтла жеда). Ахпа пуд лагъай ракат сифте къвед хъиз ийида, амма и ракатда «Фатигъадин» гуъгъунай Къуръандин маса сура клелдач.

Пуд лагъай ракатдин къвед лагъай сажда авурдалай къулухъ: 1) эгер капI 3 ракатдинди ятIа, 2 ракатдин клпунин эхирдай хъиз метГерал ацукъда (таваррук) ва «ат-тагъиятни» тамам салават клелда: «Аллагъумма салли гъалия МухIаммадин ва гъалия али МухIаммад».

Ахпа къве патахъни (эрчли ва чапла) салам гуда ва идалди капI акъалтлар жезва. 2) эгер капI 4 ракатдинди ятIа, къарагъ хъийида ва пуд лагъай ракат авурвал къуд лагъайдини ийида. Къуд лагъай ракатдин къвед лагъай сажда авурдалай къулухъ метГерал ацукъда (таваррук), «ат-тагъиятни» салават (2 ва 3 ракатдин клпарин гуъгъунай клелай теггерда) клелда, къве патазни салам гуда ва идалди капI акъалтларда.

Фикир це: эгер «ат-тагъият» клпуна эхиримжиди туштIа, ам ифтирашда ацукъна клелда ва салаватда Пайгъамбардин ﷺ хизандин тIвар къадач. Эгер «ат-тагъият» клпуна эхиримжиди ятIа, ам таваррукда ацукъна клелда ва салаватда Пайгъамбардин ﷺ гуъгъунай адан хизандизни хийир-дуъа ийида.

Азарлуда капI ийидай къайда

Сагълам касди хъиз азарлудани йикъа вад ферз капI авун мажбур я. Амни капI чIурзавай шейэрикай вичивай жезмай къван яргъа хъана кланда. Эгер азарлудавай акъвазна капI ийиз жезвачтIа, ацукъна ийидай ихтияр ава, иклни четин ятIа, къаткана ийида, къатканани четин ятIа, вилерин рацIамрин ишарайралди капI ийида. Иклни четин ятIа, клпунин важиблу паяр (арканар) фикирдалди (рикIяй) ийида.

Чна арканарни бязи суннатар квай капI ийидай теггердиз баян гана. Баян гайи шейэрикай гъибуру арканар ва гъибуру суннатар ятIа, гъаклни мад гъихътин суннатар капI тамам хъун патал авуна кландатIа, чна, инша-Аллагъ, агъадихъ гуда.

«КапI – Женнетдин куълег» ктабдай.

Гъайвандин пи – сагъвал яни, тахъайтӀа хатавал? Чакай вуч чуьнуьхзава?

Маларин, хиперин ва девейрин пидикай авай хийир, чакай макъсаддалди чуьнуьхзава! Аллагъди Пак тир Къуръанда лугъузва (мана): «Чна чувудриз вири тек кикен гъайванар къадагъа авуна. Чна абуруз калерин ва хиперин пи къадагъа авуна. Чна абуруз чпин къайдасузвал себеб яз, гъа ихътин жаза гана. Гъакъикъатда, Чун гъахълу я» («Аль-Анам» сура, 146-аят).

Гъар са зарарлу шейиникай ва чирке-рикай чун хуьн патал, Аллагъди мусурманриз нагъакъан шейэр тӀуьниз ишлемишун къадагъа авуна. Халикьдин патай ктабар атанвай инсанрикай (чувудрикай) рахайтӀа, абур Аллагъдиз муьтӀуьгъ тахъайла, Ада абуруз жаза яз, гъатта са бязи михьи шейэрни къадагъа авуна. Чувудриз девейрин як нез къадагъа авунай. Аллагъдин ва Адан лукларин вилик чувудри, чпин хиве авай везифаяр чӀуруниз килигна Аллагъди абуруз а къадагъаяр жаза хъиз тайинарна.

Аллагъди чувудриз винидихъ тӀвар къунвай гъайванрин пи тӀуьнал, жаза яз къадагъа эцигна. Гъайвандин пи инсандин беден патал гъикъван важиблу ятӀа? Аллагъди Вичиз муьтӀуьгъ тахъанвай чувудриз жаза яз, ам тӀуьн къадагъа авунна къван, яраб пидикай гъихътин хийир аватӀа? Инсандин бедендик квай холестериндин къадар ва ам хкаж хъунин себеб, гъайвандин пидилай аслу я жал? Яраб дуьз малумат ятӀа? Саудан Аравиядин Королевствода «Амир Султан» медицинадин центрди

кардиологиядай тешкилнавай, виридуьньядин конференциядал къарагъарнавай къилин месэла, рикӀин азаррин себебрикай тир. США-дай тир Вашингтонда авай нервийрин кӀвалах ахтармишзавай Америкадин институтдин къиле акъвазнавай профессор Пол Рошанан гафари кӀватӀ хъанвайбур гзаф гъейранарна. Ада вичин докладда къейд авурвал, холестериндихъ галаз алакълу тема – им чувудри эхиримжи йисара макъсаддалди ийизвай, чпин виридалайни чӀехи таб я.

Гъакъикъат ихътинди я: пи квай тӀуьн, дуьм-дуьз лагъайтӀа маларин, хиперин ва девейрин пияр, чӀулав лекъ патал туькӀуьр жедай материал я, абуру бедендай агъуяр ва зегъерламиш шейэр акъудзава, дамарриз ва хамуниз хъуьтуьлвал ва тентесвал гъизва, ратунин ва бедендин амай паярин кӀвалах хъсанарзава. Пидик холестерин квач ва ада рикӀинни дамаррин системадин азаррик начагъ хъунин хатавал гъизвач.

Ахътин азарар арадал атунин гъакъикъи себебар, гидрогенизированный набататрин вири гъерияр я, месела, гъажибугъдадин, семечкайрин, маргарин ва масабур. Профессор Пол Роша лагъана: «Алчак, амма галай-галайвал къевезвай и кӀвалах, рагъакӀидай патан ва чувудрин карханайрин ахлакъсуз ва ягъламшвиле твазвай пропагандадал бинеламиш хъанва. Ихътин вири кӀвалахрин нетижадин сагъ са цӀиргъ туькӀуьр жезва. Инсанрин азаррин къадар артух хъун патал, диривилини къуватар серф хъун патал, рикӀин ва ивидин системадин азаррин къадар хкаж хъун патал, чӀехибур ва аялар

къирмишун патал, маса гудай гидрогенизированный гъерияр гъазурдай карханайрилай башламишзава. Азарар хкаж хъунин нетижада, азарханайрин машгъурвал хкаж жезва ва фармацевтикадин компанийриз регъят къазанжи жезва. Адалай къулухъ, тӀимил къадарда пи квай продуктар акъудзавай тӀуьнин санайидин карханаяр вилик физва, гъич тахъай хътин еришра аваз спортивный тӀуьнар гъасилдай компанийри виликди еримешзава, саки виридаз бегенмиш хъанвай яхунардай центрар ва диетадал ацукъдай башкъа программаяр машгъур тахъана амач. Вири а компанийрин кӀвалахдин себебар ва макъсад ашкара я: миллионралди инсанрин чанариз зарар гана, чпин къазанжи хкажун я».

Къуръанда чуьнуьхарнавай хазинаяр

гъикъван аватӀа, фикир це! МуьтӀуьгъ тушир чувудриз жаза гун патал, Аллагъди абуруз маларин, хиперин ва девейрин пи тӀуьниз ишлемишунал къадагъа эцигна. Тикрар хъийин, жаза авун патал! Лугъун лазим я, гъа хъсан шейиникай магърум авуналди, жаза гузва. Чун адан гъавурда акъадай вахт хъанва.

«Чи Аллагъди чаз жаза гун къетӀна, амма чна куьнни гъа жазадик кутада» лугъудай жуьреда, гъа и программа 56 мусурман гъукуматда мягъкемдиз твазва. Гъа са вахтунда США-да ва Евросоюзда, чпикай чандиз авай зарарлувал себеб яз, гидрироватнавай гъерияр ишлемишун сад лагъана тӀимиларнава.

АВТОР: Г. ОМАРГАДЖИЕВ
ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

КЫСА

Секинвили́н устадвал

Са мус ятӀани фад, Дагъустандин дагълара вичин чӀехи акъулдал ва секинвилел машгъур хъайи шейх яшамиш хъана. Садавайни ам садрани секинсуз ийиз алакъланч.

Гъа вахтунин машгъур аскердиз инсанрин сиверай, мукъвал-мукъвал шейхиникай ийизвай гъейранардай тарифрин ванер къведай ва адан зегъле фена. «Инсандиз садрани хъел татана хъун, жедай кар туш, - къейдна ада. – Амай инсанриз хъиз, а пак бубадизни хъел къевезвайди, за квез субутда». Къушундин къили вич къужадин ухшардиз гъана, мугъманар шаддаказ къабулзавай ва абуруз вичин чирвилер гузвай, чӀехи акъулдин сагъибдин патав рекъе гъатна. Къагъриман адан патав къунши яз са вацра акъвазна ва вичин къаст къилиз акъудиз башламишна. Ам гъар жуьреда шейхиниз хъел къведай ва бейкефардай амалариз чалишмиш хъана, амма ада са сефердани вичин адетдин дуствилин рафтарвал квадарнач ва вичин цӀийи къуншидихъ галаз гъамиша хъиз хъсан алакълада авай. Эхирни къуд гъафте акъалтӀайдалай къулухъ, къушундин къил шейхинин патав сагърай лугъуз атана. «Мугъман яз къабулунай ва гайи акъулдай сагърай, - лагъана машгъур къушундин къили шейхиниз. – Зун ина варз яшамиш хъана ва жувак дериндай ваз гъурметун акатна. Анжах са шей за насигъат гуда: жувак кягъиз тагудайвал вуна чирна кӀанда. Акъван рикӀин тӀарвилер эхна виже къведач. Садаз вун бейкефариз кӀан хъайила, адаз лайихлудаказ жаваб тагун, им кар хъанач».

«Ацукъ, - телифна адаз къужади. – Ваз гзаф шейэр чир хъанвайдал зун шад я. За жуван секинвили́н хесетдин жигъетдай, гъар жуьреда гъавурда твада. Вун патал виридалайни гзаф гъихътин баян къадатӀа, жува фикир ая. Вуна заз пишкеш гуда лагъана, фикир ая . Вуна ам гъана заз гуз гъавалат хъана. Амма за ви багъиш къабулнач. Савкъватдин сагъиб ву́ж я?» «Эгер вуна ам къачун тавуртӀа, гъелбетда, ам гъеле зиди яз амуькъзава! – лагъана аскерди. – Ам гъелбетда гъакӀ я».

«Хъсан я, - давамарна шейхини. Гила фикириз гъавалат жен, ваз зун бейкефариз кӀан хъана, амма за ам къабулнач. Вуж я бейкефдин сагъиб? Им сад я, гила къилинди, вучиз за рикӀин тӀарвилериз жаваб гузвачтӀа. Хва, и дуьнья даим эхиратдихъ галаз гекъигайтӀа, гъакӀ са легъзе я, ва ам чаз ахтармишун патал ганва. Аллагъди чаз садалай ракъурай ахтармишун чна гъикӀ эхайтӀа, эбеди дуьньяда адалай чи гележегдин уьмуьр аслу я. И дуьньяда хъайи гъар са легъзедай, чаз агъзурралди йисара савкъват, я туштӀа жаза гуда. Чун ахътин чӀехи вакъиайри ва гълари вилив хуьзва хьи, эгер фикир гайитӀа, акъулдивай хъун мумкин я, ва адахъ галаз дуьньядин пашманвилер ва бейкефвилер гекъигайтӀа – абур са шейни туш. Месела, эгер вал асланди гъужумайтӀа, ветӀре кӀасай чкадал машгъул хъун гъакӀ акъулсузвал я. Ва эхиримжиди. Къиле физвай къван кӀвалахар заз Аллагъдин ихтияр хъиз аквазва, ва Адан ихтиярдиз акси хъун, им жувалай чӀугунвай къамчидикай хатур амуькъзава лагъай чӀал я. Жегъил вахтунда зунни гъа вун хътинди тир, гъич садан патайни бейкефвилер къабулдачир. Зи кефи хазвайбуруз акси яз, юкъвакай зи гапур куьрснавай. Амма вахт фирдавай зи муаллим себеб хъана, фад акъатдай и дуьнья са куьнизни туширди ва гележегда фикирдиз гъиз тежер хътин, чӀехи ва кичӀе жедай вакъиайри чун вилив хуьзватӀа за къатӀана. Нетижада зун гъа ихътинди хъана.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Зи гъуъл – зи Женнет, я туштӀа Жегъеннем я

Исламди инсандин уьмуьр-дин вири хилер къазва ва анра къайда хуьзва. Мусурман акъалтӀайди жедач, амма гъар са карда къайда хуьниз, дуьзгуьнвилихъ ва тамамвилихъ чалишмиш хьун, адан буржи я. И макъалада гъуьлуьнни папан арада авай алакъайрикай, гъакъикидаказ лагъайтӀа, гъуьлуьхъ галаз авай папан рафтарвилерикай ихтилат фида.

Гъар са мусурман дишегълидиз вичин гъуьл Женнет тирди чизва, анжах жуван гъуьлуьз гъикӀ гъуьрметда, адахъ галаз лайихлу араяр гъикӀ хуьда? Чун чи гъуьлерилай нарази вахтунда, бес чна делилар гъикӀ гъин? Са сеферда Пайгъамбардин ﷺ патав са дишегъли атана ва лагъана: «Салам ваз, я Аллагъдин Расул ﷺ! Зун ви патав дишегълийри рекъе тунва. Аллагъ итимрин Агъа я ва гъакӀ ди-

шегълийрин Агъа, Адам итимрин буба я ва дишегълийрин буба, вунни Аллагъди итимриз ва гъакӀ дишегълийриз рекъе тунва. ГъакӀ хъайила, итимар ... женгиниз экъечӀдайла, абуруз чпиз гъазурнавай пишкешди-

кай хабар ава. Чакай рахайтӀа – дишегълийрикай, чна гъуьлериз къуллугъзава ва кӀвале ава, бес акӀ хъайила чи пишкеш гъихътинди я?» Адаз Пайгъамбарди ﷺ жаваб гана: «Зи патай дишегълийриз салам це ва абу-

руз лагъ хьи, чпин гъуьлериз муьтӀуьгъ хьун адаз (жигъад авуниз) барабар я, анжах квекай тӀимилбуру а кар ийизва, ам (муьтӀуьгъ хьун) вичин папан вилик гъуьлуьн ихтияр я». Аллагъди дишегълидиз ахътин пай ганвач ва ам пишкешди-кай магърум авуналди усаларнавач. Аллагъди Вичин регъимдалди ва илимдалди дишегъли хвенва ва адаз кӀвалин къене вичин гъуьлуьз муьтӀуьгъ хьуналди бахт ва пишкеш ганва. Гъадисдал асаслу яз, эгер дишегълиди йикъа вад капӀ ийизватӀа, Рамазан вацра сив хуьзватӀа, вичин намус хуьзватӀа ва гъуьлуьз муьтӀуьгъ ятӀа, ам Женнетдиз гъахъда. Аллагъ рази жедай, ибур дишегълидин виридалайни регъят буржияр я. Дишегълидиз инсанрикай виридалайни чӀехиди гъуьл я, адалай гъейри садни авач. Гъадисда лугъузва: «Эгер Аллагъдилай гъейри масадан вилик сужда ийидай ихтияр авайтӀа, за дишегълидиз вичин гъуьлуьн вилик ам авун эмирдай. За зи Халикъдал кьин

къазва, дишегълиди Аллагъдин вилик квай вичин буржияр кьилиз акъуддач, та ада вичин гъуьлуьн вилик квай буржияр кьилиз акъуддалди...». Виче-лай гъуьл нарази дишегълидин капӀ ва амай хъсан кӀвалахар къабулзавач. Гъадисдалагъанва: «Вичин гъуьлуьз хъел гъанвай дишегълидин капӀ, я туштӀа маса хъсан амал къабулзавач, та гъуьл адалай рази жедалди». Гъадисдай аквазвайвал, вич гъуьлелай аслу ятӀани, адалай шикаятар ийизвай дишегъли галай патахъни Аллагъ килигдач (регъимдалди). Дишегълияр Жегъеннемдиз гъахъунин себебрикай кьилинди, чпин гъуьлерин къадир чир тахъун, шукур тавун я. «Ви гъуьл вун патал – Женнет ва Жегъеннем я», лугъузва гъадисда. Чпин гъуьлерихъ галаз жедай араяр хкъягуьналди, дишегълийри гъамишалугъ уьмуьрда жедай чпин эхир хкъзава.

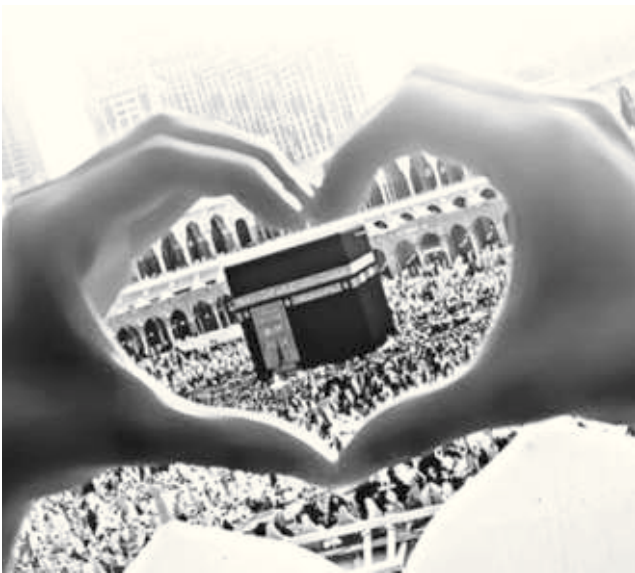
ТАРЖУМА АВУРДИ:
А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ИСЛЯГЪВИЛИН ДИН

Мусурманриз ислягъвилихъ ва дяведихъ галаз авай алакъа

2« Гъакъикъатда Аллагъдиз тахсиркара кӀан туш» («Аль-Бакъара» сура, 190-аят). Мана: «Гъинал гъалтайтӀани абур терг ая, куьн абуру гъинай чукурнаватӀа, куьнени абур гъанай чукура: темягъ фин – кьиникълайни бетер я! Абурухъ галаз къадагъа алай мискӀиндин патав женг тухумир, та абуру анал квехъ галаз женг тухудалди. Эгер абуру квехъ галаз женг тухуз хъайитӀа, абур терг ая: динсузрив агакъзавайди гъа им я!» («Аль-Бакъара» сура, 191-аят). Мана: «Эгер абуру чеб хвейитӀа, акӀ хъайила ... бес Аллагъ – гъил къачудай, мергъяматлуди я эхир!» («Аль-Бакъара» сура, 192-аят). Делилсуз агрессиядин манада, къайдасуздаказ инсандин ихтиярриз кӀур гуналди гуж гун авайди, рикӀел хуьн герек я. Амма гъукуматдин правоохранный органри тахсиркара къадай ва тахсиррин вилик пад атӀудай къайдадив къур амалар, гъахъсузбур хъиз къабулун дуьз туш. Терсина хъайитӀа, къасухдай «мусурманриз гужар гузва лагъана» тапарар чукӀурна, гъар са тахсиркар жавабдарвиликай кьил баштаниз гъавалат жеда. Мусурманриз чпихъ галаз дяве ийизвайбурухъ галаз аксидаказ дяве тухун патал, аятар, буйругъ гуналди башламишзава ва абур (мусурманар) агрессорар тахъун патал къейдзава. Са бязи факъигъри лугъузва, гуя «вахъ галаз женг тухузвайбурухъ галаз аксидаказ Аллагъдин рекъел женг твах» аят, «ат-Тауба» сурадин аятралди дегишарнава («мансух»).Ибн Аббаса, Умар ибн Абд аль-Азиза, Мужагъида ва гзаф маса алимри инкар авуналди, ам къуватда авай ва ачухди тирди («мугъкам») къейдзава. «Аль-Бакъара» сурадин 191-аятда, мажуси арабрихъ галаз женг тухун патал мусурманриз ганвай буйругъдин себеб, абуруз виликдай ганвай азабрай – кӀвалерай суьргуьн авунай, Ислам дин кьиле тухуниз килигна, абурун геле къекъъунай кьисас къахчун тир. «Аль-Бакъара» сурадин 193-аятди а дяведин макъсад къалурзава – им инсанриз чпин дин кьиле тухуниз манйивалзавай душманвилин къуват тергун я. И аятдай малум жезвайвал, дяве, инсанрин геле къекъъезвай ва агрессия къалурзавайбурухъ галаз авуна кӀанзава, амма гужуналди Ислам къабулиз тунин макъсаддалди

ваъ. Гъа и аятди агрессия алатайдалай къулухъ, мусурманриз ягъунар акъвазарун эмирнава. Маса гафаралди, вилик алатай къуд аятди, анжах инсанриз чпин дин азаддаказ кьиле тухуниз манйивалзавай агрессорихъ галаз акси женг тухун эмирнава. Гъа са вахтунда рикӀел хвена кӀанда, агрессия вири инсанриз хас лишан я, гъакӀ мусурманризни. Адалай гъейри, Исламдин тарихда гъамиша агрессия алу-дун, чпиз тапан тӀварар ганвай, дяведикай бегъем хабар авачир регъберрин, «амиррин» ваъ, анжах гъукуматдин низамлу, тешкиллу къушундин везифа тир. Эхиримжи дуьшуьшда жигъаддикай ваъ, амма ягъсуздаказ Исламдикай далда къунвай, яракъламиш хъанвай кӀеретӀдин кӀвалахдикай ихтилат физва. «Ат-Тауба» сурадин аятри малумарзавайвал, мусурманар мажусийрихъ галаз дяве тухуниз мажбури я, та абуру Ислам къабулдалди. Амма алатай аятда ачухдаказ къейднавайвал, а гафар арабрикай тир мажусийрихъ элкъвена лагъанвайбур тир. Мажуси арабрихъ галаз дяве авуниз эвер гунин себеб, мусурманар Меккадай суьргуьн авур жуьреда Мединадайни чукурун патал, мусурманриз акси, акъваз тежер чӀуру къастар, мидявал ва абуру мусурманрихъ галаз икърар бегъемар тавун тир (мана):

«Чпи къур кьинер чӀурнавай ва Пайгъамбар ﷺ суьргуьн авуникай фикирнавай инсанрихъ галаз, мегер куьне женг тухудачни? Абуру квехъ галаз сифте башламишна. Мегер квез абурухъай кичӀезвани? Эгер куьн инанмишбур ятӀа, Аллагъдихъай гзаф кичӀе хьун лазим я» («Ат-Тауба» сура, 13-аят). Гъа и жуьреда, «ат-Тауба» сурадин 1-14-аятар, анжах Мугъаммад Пайгъамбар ﷺ яшамиш хъайи девирдин мажуси арабрин аксина ишлемишиз жеда. Абурув Ислам къабулиз тунин себеб ам тир хьи, мажусийри мусурманрихъ галаз душманвалзавай, хаинвалзавай, хиве къур крарал гъалтайла мягъкем тушир ва Мединадин мусурманрин жемятдиз акси пис къастар ийизвай. Агъадихъ галай аятда абурукай, чпи къур кьинериз вафалу яз амайбурукай къейднава (мана): «...куьне икърар кутӀуннавай, вичин вилик абуру ам чӀур тавунвай ва квез акси яз садазни куьмек таганвай мажусийрилай гъейри. Икърар вичин вахтуналди кьиле твах: Аллагъдиз Вичихъай кичӀебур кӀанзава эхир!» («Ат-Тауба» сура, 4-аят). Гъа и жуьреда, «инсанрихъ» галаз тухузвай дяве, им арабрикай тир мажусийрихъ галаз тухузвай дяве лагъай чӀал я. И фикир Абдуллагъ ибн Умаралай атанвай гъадисди тестикъарзава, Пайгъамбарди ﷺ лагъаналда: «Заз инсанрихъ галаз женг тухун къалурна, та абуру «Сад Аллагъдилай гъейри маса худа авач ва Мугъаммад – Аллагъдин Расул ﷺ я лугъудалди, капӀ ийидалди ва закят гудалди». АкӀ лагъайдалай къулухъ, абуру чпин чанар ва эменни гъай хуьда, эгер абуру чӀехи гунагъ тавуртӀа (а вахтунда абур ихтиярдалди абурукай магърумарда) ва а вахтунда абуру, анжах Аллагъдин вилик жаваб гуда». Аквадай гъалда, «инсанар» лугъудай гафуна ина анжах мажуси арабрикай ихтилат физва, вучиз лагъайтӀа «ат-Тауба» сурадиз килигайла, абур къуватдалди Исламдиз гъана кӀанзавай. А гаф вири инсанрихъ элкъвена ишлемишиз жедач, гъикӀ хьи ада «Ктабар атанвай инсанриз» чпин динар кьиле тухуниз ихтияр гузвай рехъ къалурзавай Къуръандиз ва Пайгъамбардин ﷺ чешнейриз аксивалзава.

КъатӀ ама
ГЪАЗУРАЙДИ: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

Ирид хуъруьн къази хъайи Етим Эминан шиирар

Агъадихъ галай шиир Етим Эмина вичиз Алкъвадрин медреседа тарсар гайи муаллим рагъметдиз феиила, кхъейди я.

АЛКЪВАДАР ГЪАЖИ АБДУЛЛАГЪ-ЭФЕНДИДИЗ

Фагъумна за, дуьнья, ви гьал, гила ви эхир хъана.
Гъажи Абдулла-Эфендидин тилмизар тахсир хъана.
На и дуьнья терг авуна, гъайиб хъана фанадай,
Диванар вилик акатна, шариат таъхир хъана.

Ви гьужредин рак акъална, багълу хъана къапуяр,
Клани рекъиз гьалдайдазни гила чун нехир хъана.
Ваз Аллагъди рагъметар гуй, чан играми, чан азиз,
На и дуьнья терг авуна, халикъдин эмир хъана.

Вун Аллагъди гайи лукI я, чи асивал пара я,
Чи амалдиз вил вегъейла, чи эхир пехир хъана.

Гъина алим, гъина абид, гъина загъид? Гъинава?
Эхир-заман мукъвал хъайди гила чаз загъир хъана.

Етим Эмин рикI ишер къван чанди къарай къаз амач.
Чаз течир кар нел алукъда? Чи ийир-тийир хъана.

НЕФСИНИЗ

Я нефс, вун заз хъана душман, иблисдив дуствал ава ви,
Акваз-акваз алдатмишдай душмандив хуш гьал ава ви;
На рикел гъваш, чIулав чилик са дар мичIи кIвал ава ви,
Гъа дар кIвализ гъазур авур вуч хъсан амал ава ви?
На хиялда, и дуьньяда ажалдиз мажал ава ви.

Нефес тамам хъайила, гъич са гьиллени ваз амукъдач.
Гъа вахтунда гъич са касди я гьил, я пел къаз амукъдач.
Мез сивин къава акIана, гъич са чIал рахаз амукъдач.
Руьгъ акъатна, къейилахъди гъич садаз акваз амукъдач.
На рикел гъваш: рекъидайла вилелай фир сел ава ви.

Вуч мецел атайтIа рахаз, им види вуч къал-макъал я?
Шикет, гъибет пеше къуна, рахадайди чIуру чIал я,
Гъа мичIи сура ви юлдаш дуьньядал авур амал я.
Ви амалар пис хъайитIа, дар лакъанда вид вуч гьал я?
Инкир-минкир ваз атайла, вуч жаваб, суал ава ви?

Гъарам, гьалал хкуд тийиз дуьнья гъиле гъатуй лугъуз,
Ийидайди гъа фикир я - маса затI туш - йифиз-юкъуз.
Фикир ая валай вилик дуьньядилай фейибуруз;
Дуьнья кIевиз къуна гъиле,эхират рикелелай ракъуз,
Дуьнья гъилий акъатайла, ахпа вуч хиял ава ви?

Гъар са бенде стха къуна, рикеллди дуствал ая на,
Я кесиб хъуй, я девлетлу-виридахъ хуш гьал ая на,
Хъсан крар вилик кутур-эхиратдиз мал ая на,
Гъар са пис кар терг авуна, хъсан кардиз ял ая на.
На хиялди, и дуьньяда я девлет, я мал ава ви.

Дуьньядилай вун хътинбур нече шумуд фена, юлдаш,
Гъич са касдиз куьмек хъанач диде-буба, я дуст, къардаш
Хиялар яргъал тухумир, рекъидайди на рикел гъваш:
Гъилевайди тIимил акваз, масадан затI мийир тараш.
И дуьньядин мал паталай чIехи къал-макъал ава ви.

Дуьнья лугъуз вуч бала я? Вил вегъейла, са затI туш вун.
Ви кар чидай акъуллуда мусибат я вун кIевиз къун.
Ви дарман я ви ширинвал агъудилай туькъуьл акун:
Эхиратдиз килигайла, тIветIрен лувайни вун такун
Кепекдайни вун такъдай хъсан касдив къал ава ви.

Дуьньядал магърур хъайи кас эхиратда жеда пашман,
МичIи сурай къарагъайла, акъул фена, жеда гъейран;
Гунагъдин пар далудаллаз акурла ваз терез-мизан,
Ви Халикъди ваз лугъуда, гунагъ-суваб чIугур инсан,
Гунагъар залан хъайитIа, хупI кIеви шел-хвал ава ви.

ГЪИНАВА

Фагъумна за дуьньядин гьал: гила чи эхир хъана.
Гила гьикIда, эй мусурман, Куьредин хан гъинава?

Эхир-заман мукъвал хъайди гила чаз загъир хъана:
Эй, адалат шэр ийидай Мирзе-Гъасан гъинава?

Ваз Аллагъди рагъметар гуй, Умалат бег къена хьи!
Мегъти бегдин эрчIи метIай къара гуьлле фена хьи!
Аслан бегни есир хъана Урусатдиз гена хьи.
Гила гьикIда, эй мусурман, бес са дуван гъинава?

Ибур къушунар я лугъуз, хупI чIехи бунтар хъана хьи?
Яз Аллагъдин къадарар я, чанариз къастар хъана хьи!
Гъажишагълар заманада хъайи хътин крар хъана хьи.
Гила гьикIда, эй мусурман, эгъли инсан гъинава?

Ваз Аллагъди рагъметар гуй, Гъамид-Эфенди къена хьи!
ПШирерин Гъажи-Шихбуба, вун рагъметдиз фена хьи?
Эй, КъепИирлви Гъажимурад, кемеңдиз вегъена хьи?
Гила гьикIда, эй мусурман, Гъаким Лукъман гъинава?

Шумудан мал, шумудан кIвал, тулкI авуна, гана хьи?
Шумудни са эгъли, аял етим-есир хъана хьи?
Гъина загъид, гъина абид аватIани кана хьи?
Бес Сугъраклу, а куь имам, Абдурагъман гъинава?

Етим Эмин ажуз хъана югъди-йифди рахаз ава.
Фагъумайла, дуьньядин гьал мегъти-загъир яз ава.
Гъам Куьреда, гъам Къубада буьгъун есир къаз ава.
Гила чна низ гъарайин: гъахълу султан гъинава?

1878-йис.

ГЪИКIДА

Рабби, дуьньядикай хъанач заз вафа,
Эхир къияматда тахъайтIа гьикIда?
Чан къачудай бере-гъам я хьи жафа -
Ажугъ кваз малайик атайтIа, гьикIда?

Дуьньяда зун хъая, гьал зи сефил яз,
Балаламиш хъана чан зи, зелил яз,
Бала гана заз, сабур зи тIимил яз,
Рагъметдикай зи пай атIайтIа,гьикIда?

Къиникъ са шей туш хьи, иллагъи, пара:
Дуьньядикай эхир жедач хьи чара.
Агъадин къаншарда, къейила, сура,
Вахъ вуч жаваб ава?-лагъайтIа, гьикIда?

Гъикъван хифет ийин мидаим датIана,
Хажалатди кана, зи рикI атIана.

Шагъадат келима мецел татана,
Ажал пияладай ацIайтIа, гьикIда?

Етим Эмин, тIимил хажалатдани?
Дуьньядин гъам тIимил гъавалатдани?
Дуьнья заз ганац гъа къияматдани
Гунагъар зи залан къалайтIа, гьикIда?

ГЪАЯ АВАЧИР ПАБ

Гъая авачир паб са касдиз хъайитIа,
Геже-гуьндуьз адан зигъин кур жеди.
Акъул гуз жеч, я яна ам къейитIа,
Къве дуьньяда къве кIвални ви чIур жеди.

Нагагъ ваз гуз клан хъайитIа насигъат,
Гумукъич вав шариат, я тарикъат.
Килиг, белки, вазни чир жен гъакъикъат:
Гъая фена элдиз вун машгъур жеди.

Гаф лагъайла, синеба ваз килигда,
Ви гафунал къанни са гаф эцигда.
Гъич ван тахъай туьгъметар вахъ гилигда.
Къагъбедилай вун чаз беабур жеди.

Кифлет куьмек яхъ на садни тутуна,
Рахадай сив къаз жеч вавай кутIунна.
Нече шумуд дакланбур а вахтуна-
Хъуьредайбур вални сад-агъзур жеди.

Нагагъ са гаф хъайтIа вавай хатади,
Эцигна ви вилик аял гатади.
Гъая фена чина акъвазна рахади.
КIвалени ви дяве гургъагур жеди.

Бязибуруз вун наши яз аквади,
Бязибуруз вун биши яз аквади,
Бязибуруз вун хвеши яз аквади,
Бязибуруз и крар агъур жеди.

Етим Эмин кар чидайди хъайила...
Дишегъли на гъурмет ийиз хвейила,
Эдеб-гъаяни рикелелай феиила,
Вич вичелай фена, ам къудур жеди.

БАХТСУЗВАЛ

Гъич са касни бахтикъара тахъуй, гъей!
ХъайитIа, жуван мезни жував дуьз жедач.
Хилаф ятIа, ни клантIани лугъуй, гъей!
РикIин сидкъи мецивай лугъуз жедач.

ЛагъайтIани, агъур жед на лагъайди,
Гъахъ паталди лугъурди хъуй авайди,
Гъикъван дугъри жаваб хъуй вун рахайди,
Гъахъний жувавайни сабур хуьз жедач.

Хизанни ви гъарма са хиял жеди,
Гъарма садан, гъарма санихъ ял жеди,
Ширин къве гаф рахун къалмакъал жеди,
Аялни гъич вавай рекъиз гъиз жедач.

Маса касдал ви кар гьалтай береди,
Шихин ери къадач атIлас, дереди.
РикI ваз аквач, - винелай ваз хъуьреди:
Дустни душман гъим ятIани чир жедач.

Ви мукъвади валай хаин рахади.
Ширин шуьрбет, гъам агъу хъиз аквади,
Хийир тир карни хъел хъиз ва аквади;
Къизиларни къарапулдай гуз жедач.

Пехъни, чIагъни, керекулни вал къведи;
Ви миресни акъраб хъана вал къведи,
Ви веледни ви шийирда къекъведи,
Хъсанвилин къадри фагъумиз жедач.

Факъир Эмин дерт авачиз рахачир,
Ачух дуьнья икъван дардиз авачир;
Уьмуьр са затIни туш хьи бахт авачир!
Кесибдивай вич гъакI бахтлу из жедач.

Куъне гайи жавабар

Алатай нумрада чна гайи суал ихътинди тир: Руьгъ-дин (рикӀин) начагъвилерикай (пехилвал, такабурлу-вал ва мсб.) инсанди вич гъи къайда сагъарун лазим я?»

Куь жавабар:

8 928 595 09 ..
Дуъа ва капӀ авуналди.

8 960 264 44 ..
Виридалайни хъсанди зикир авун, салават кӀелун я.

8 928 059 50 ..
РикӀ Аллагъдин патахъай авай муьгъуьббатдалди ацӀурна кӀанда, гъакӀ авуртӀа, ана маса шейэриз чка амуькдач.

8 989 652 96 ..
Руьгъдин начагъливерикай сагъардай устаздин куьмекдалди, Пайгъамбарди ﷺ вичин асгъабриз чирай къайда. Ёар са карда вичин муаллим ава.

8 988 291 24 ..
Заз чидайди са дарман я – тӀарикъат (тасаввуф, суфизм).

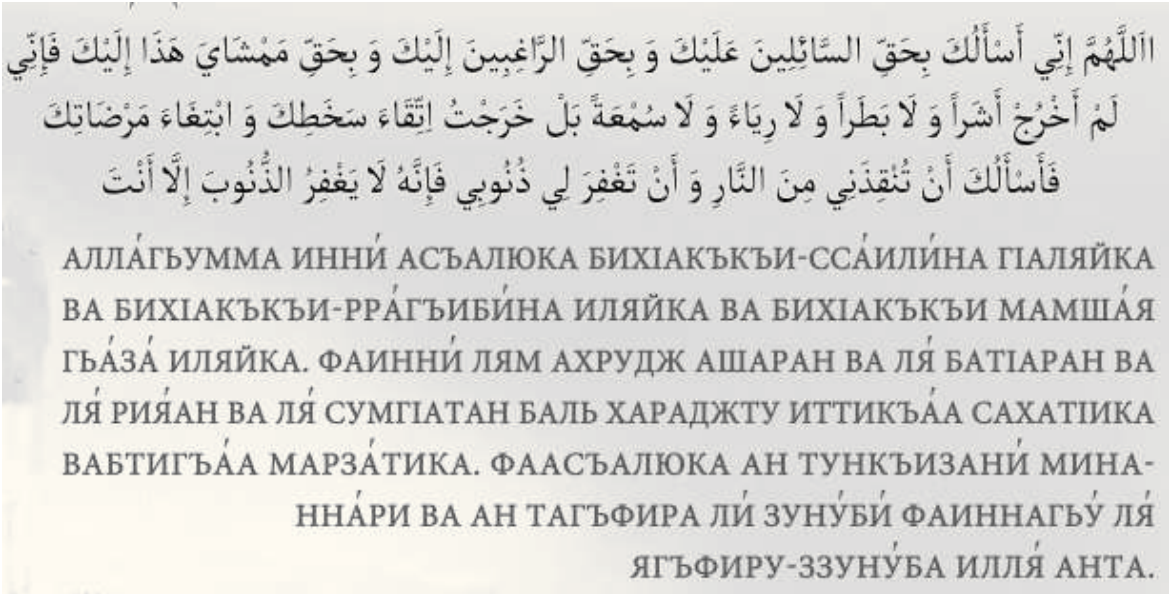
8 982 573 93 ..
Дагъустандин Муфтий, шейх Агъмад-гъажиди вичин «Адалатлубурун къилих» ктабдин 12-чина кхъизва: 1. Нефс адан къизмиш гъевесрикай магърумарун; 2.Нефсинин хиве ибадатдин залан везифаяр тун; 3. Аллагъдивай гъа и карда куьмек тӀалабун. Инал за куьрелди кхъена, гегъеншдиз чириз кӀанзавайбуру инал тӀвар кьур ктаб кӀелрай.

89 88 633 00 ..
Ѓамиша Аллагъ-Тааладиз шукур авун. Ваз ганвай няметар сад лагъана Ада вахчун мумкин тирди рикӀелай алуд тавун.

8 963 405 32 ..
Руьгъдин устаздин муьрид хъуналди. Ѓакъикъи устаздин!

МискӀиндиз фидай рекъе кӀелдай дуъа

Агъадихъ галай дуъа авай гъадис Ибн Мажагъа, ТӀабараниди ва масабуру агакъарна, Ибн Ѓа-жар Аскъаланиди ам гъасан (хъсан) гъадис тирди тестикъарна. Ѓа и гъадисда лугъузва хъи, мискӀиндиз фидай рекъе и дуъа кӀелай касдихъ Аллагъ Вич элкъ-везва (регъимдалди) ва пуд къанни цӀуд агъзур малаикди Аллагъдивай адан гунагърилай гъил къачун тӀалабда, гъатта ам кпӀунилай хкведалди.

И нумрадин суал: «Чи халкъдин арада чи бубайри тухвай Ислам дин раиж хъхъун патал, гъвечӀи-чӀехиди, гъуьрмет-хатур инсанрин рикӀел хтун патал вуч авуна кӀанда?»

Ѓуьрметлу газет кӀелзавайбур, куь жавабар агъадихъ галай нумрадиз ракъура: 8988 771 59 55

ЭДЕБИЯТ

Ирид хуьруьн къази хъайи Етим Эминан шиирар

10« Лугъунриз килигна, Етим Эминан къилив атай мугъманриз шаирдин кӀвалин рак агалнаваз жагъида. Мугъманрин арада цналви Хъсен жеда, ада «За вун рекъида, вучиз вун, чун атайла, кӀвале авайди туш?» кхъена, ракӀарин хъиткьерда твада. Паталай хтай шаирдиз Хъсенан зарафат залан жеда, ада и чӀал атӀуда.

ХЪСЕНАЗ

Я дуст, вуна вуч лагъана: ихътинбур гафар жедани?
КӀвале гъазур хъанач лугъуз, рекъидай дустар жедани?
И чӀур хъайи заманадихъ икъван пис гъалар жедани?
Муьминрихъ бес ихътин еке ,чӀуру тир къастар жедани?

Я дуст, ахъгин гаф жедани, арада гъуьрмет хъайила?
Вав такъуна акъатнавай рекъери зегъмет гайила,
Къиникъиз вуч айиб ава, куь хуьре адет хъайила?
Чиз-чиз мегер заз ви гъалар, зун акӀ бейхабар жедани?

За авайвал дуьз лагъайтӀа, зи гафунихъ ягъачни вун?
Шумудра бес зун атана, жегъин тийиз хъаначни вун?
Са итимни рекъиз тежез, Апас къванни амачни вун?
Къастар кӀеви хъайитӀа, валай алакъ тийир кар жедани?

Зи дуст Малла Мегъамедни, ваз юлдаш, галаз хъайила,
Бес ада гъикӀ къабулна хъи, вич ви патав гваз хъайила?
Зинни адан арада лап гъуьрметар аваз хъайила?..
Фитнедиз куьмек ийидай и гъалдин дустар жедани?

Аман, эллер, зун гъиниз фин, гила вуч чара ийида?
Жуьваз кӀани дустунини атана икӀ жув рекъида.

Къе тахъана, бес мус, Етим Эмин, вуна чӀал кхъида?
ТахъайтӀа зал - мумкин амаз - шаирвилин тӀвар жедани?

ДУХТУРХАНАДАЙ ЧАР

Фана дуьнья, вавди я зун, вун икӀ буьтуьн гъам жедани?
Агъади халкъ авуна, бес гуьгъуьл ачух (йи) къар гъинава?
Зи хифетрин сан гуналди, кхъена тамам жедани?
Жумла алем эфенди хъуй, муракабни чар гъинава?

Къиникъ важиб я, къейибур чалай вилик шумуд я хъи.
Мусурмандин хийир такӀан гъа мусурман чӀуруд я хъи.
Акур ксар аватӀа, лагъ, аси лукӀран умуд я хъи:
Дармандикай дава хъайи и тегъер азар гъинава?

Шукур хъуй ваз, я сад Аллагъ,зун чандикай хъанва бизар.
Бязибуру мерез лугъуз, бязибуру-жузам азар,
Бендедин кӀил акъат тийир им вуч ятӀа, и бедназар?
Зи дердиниз дарман ийир, я рабби, устӀар гъинава?

Хифетрилай бул затӀ авач, шадвилер чаз масан я хъи.
Дустари чаз хийир-дуъа авуртӀа, гъам игъсан я хъи.
Зи рикӀе са метлеб ава, аси лукӀ я, инсан я хъи.
Ви хиялар яргъал алай,гила ви къастар гъинава?

Дуьньяда инсан жедани ажал, завал, агъри авачир?
Шумудни са бенде ава мескен, ватан, ери авачир.
Ѓар са касдин югъ ам я хъи, рикӀел къвери багъри авачир.
Мелик стха гъана амуькрай, Эмин, ви дустар гъинава?

Зи стха вичин папан таъсирдик акатнава...

Заз кхъиз кланзавай четин месэла, гзаф пай зи дидедихъ галаз алакьалу я ва заз вичин куьмекдалди адаз са акьуллу меслят къалуриз кланзава. Зи диде стхадихъ ва адан юлдашдихъ галаз яшамин жезва, абуроз са рушни ава. Стхадиз ва адан папаз чпиз-чеб гзаф кланзава. Стхади вичин папахъ акьван къайгъу члугвазва хъи, чаз ам зайиф хъиз аквазва. Папаз саки вири ихтиярар гузва: ам кваллахдал физва, вичиз клани шей алукизава, гъяддин йикъара вичин дидедин патав гва, анжах гъуьлуьн кваликай эсиллагъ фикирни ийизвай хъинди туш. Абурал алава яз, ам чи дидедихъ галаз къазвач ва дидедин рикъ гзаф секинсуз я. Зи стхадиз дидеди тлуьн гъазурзаватлани, ам вичин папалай гзаф рази я. Эгер дидеди талагъайтла, квал къакъаждайди ва къайда туна кланзавайди, сусан гъич фикирдизни къевезвач. Стхадиз, гуя вичин бахтлу уьмуьрдиз дидеди манивалзавайди, чаз къалуриз кланзава. Вуч ийин чна? Вуч авурай дидеди? Зун гъуьлуьк ква, буба са шумуд йис идалай вилик кечмиш хъанва. Дидедиз залайни стхадилай гъейри мад касни авач.

Алимдин жаваб:

Куьне лагъай гафариз килигъайла, стха хъсан, хизан кландай кас я, ва адаз вичин паб кланзава ва адан къайгъу члугвазва. Вичин папахъ галаз авай гъуьлуьн гъа ихътин алакъа, анжах тарифар авуниз лайнхлу я. Эгер куь стха вичин папалай рази ятла, эгер адан къилихрихъ галаз къазватла, ам батлулардай, я туштла адаз гъикъи ва вуч ийидатла къалурдай, садазни ихтияр авач.

Эгер куьне, я туштла дидеди, вичин папахъ галаз клеви тухудайвал стха клевера тваз хъайитла, куьне анжах стхадихъ галаз араяр члурда, дидеди – вичин хъихъ галаз. Гъа ихътин дуьшуьшра хизан чклизва, ва я хва, вичин паб галаз диде-бубадай чара жезва. Заз чидайвал, я ваз, я дидедиз а кар кланзава.

Пелбетда, дидеди вуч лагъайтлани, гъатта себеб авачиз багънаяр акваз хъайитлани, ам диде я, ва гъамиша гъикъи аз амуькда, анжах хъи дидедиз нарази гафар лугъун клевай къадагъа я! Исламди жуван диде-бубадиз векъи ва рикъи тлар жедай гафар лугъунал къадагъа ийизва, гъатта абур динсузар яз хъайитлани!

Парталрин жигетдай лугъуз кланзава, яни «вичиз клани шей алукизава» гафарин манада, эгер вичин стхади вичин папав Исламдин къайдайрихъ галаз къан тийидай параталар алукиз тазватла, и вахтунда а кардал стхадин фикир желбун куьн мажбур я. Парталрихъ галаз алакьалу къайдалар члурайтла, муькуь дуьньяда неинки адан папа ва гъикъи вичини жаваб гудайди, лагъана кланда. Вучиз лагъайтла Шариатди, неинки итмидиз хизандин къил хъунин ихтияр ганва, гъикъи тайин тир везифаар, гъа жергедай яз, динди хиве тунвай вири шартлар папа къилиз акъудунни хиве тунва.

Мусурман психологдин жаваб:

Са шумуд манадин месэла я. Инсандиз месэла авайди чизвайла ва ам гъализ чалишмиш хъайила, кваллахиз регъат я. Куьне лагъай дуьшуьшда, месэла анжах кез ва дидедиз аквазва, амма стха, аквадай гъалда рази я, ва адаз са шейни дегишариз кланзава. Куьне ва дидеди хъин хизандихъ галаз ара хуьдай психологиядин дуьз къайда хъяна кланда. Стха, са патахъай куьн ва диде, муькуь патахъай – вичин паб хъядай гъалдиз эсиллагъ гъун тавун важиблу я. Куьн патал вуч важиблу ятла куьне фикир ая: стхадин дуланажагъвал ва вичин хизандилай рази яз амуькун, я туштла стхадиз неюгъда вуч хъсан ятла ва вуч пис ятла, куьне герек серенжмар къабулун. Гзаф вахтара вичин хъиз, адан хизандин хушбахтвиллиз вуч герек ятла, дидеди анжах вичиз чизвайди хъиз фикирзава. Амма вахт алатзава, хъиз вичин дуьньядиз килигунин тегъер авайди ва адавай вич патал клани кваллах хъагъиз жедайди къатлана кланда. Пелбетда, ада вичин папав Исламдин къайдайрихъ члурна, акатай пек алукиз тун хъсан кар туш, ва и вахтунда куьне ачухдаказ вичин стхадиз туьгъметар авуникай яргъа хуьхъ, хуьтуьлдаказ гъа-

вурда тваз чалишмиш хуьхъ. Парталрал гъалтайла диндин къанунар киле тухвана кланзавайди, адан юлдашдин къевай агакьариз гъавалат хъайитла жеда, ва гъа са вахтунда акъи тийиз хъайитла, гъихътин жаза гузватла ва авуртла гъихътин пишкешар гъазурнаватла малумарун хъсан я. Эхирки, сусахъ галаз къалра жедалди, адахъ галаз дуьстилин араяр хуьда лагъана, жуван вилик макъсад эцигайтла, хъсан нетижа жеда. Дидедихъ галаз рахух, абур санал туртла хъсан тирди гъавурда тур. Мумкин я, вичин дидедиз свас, вич патал руш хъиз хъана клан хуьн. Амма чир чир хуьн лизим я, ам маса шартлара ва маса къайдара члехи хъанва.

Эгер гъакъикъатда суса вич писдаказ тухузватла ва адан амалри вичин стхадиз пис эсер ийизватла, гъа и вахтундани къагътавуртла, хъсан я: къуй адаз вичиз акурай а гъал. Гъич садрани стха вичин папаз акси акъвазармир, ада жува-жув хуьдай гъал арадал гъида ва кез акси акъвазда. Гъуьлуьн квал къакъажуникай ва тлуьн гъазуруникай яргъа хуьхъ. Къуй адаз вичиз вири акурай ва вичи гъиссрай. Сусан паталай кваллин гъар гъи кваллах авуртлани, куьне ва дидеди, адаз вичин гъалатлар акуниз манивалзава.

ТАРЖУМА: А. ЭМИРСУЛТАНОВ

ЛЕЗГИ КОНКУРС

Гъуьрметлу мусурман стхаярни вахар, чи лезги халкъдин члал, тарих, бубайрин дин – Ислам хуьн патал, лезги члалал акъатзавай «Ас-Салам» газетди лап важиблу конкурс малумарзава.

Конкурсда 1-чка къурдаз 50 000 манат, 2-чка къурдаз 20 000 манат, 3-чка къурдаз 10 000 манат пул гуда. Гъакъни 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-чкаяр къурбурузни савкъатар пайда.

Конкурсда иштирак ийиз жеда 2017-йисан лезги «Ас-Салам» кхъенвай квалаяй тир гъар са лезги стхадивайни вахавай, аялдивайни къуьзуьдавай.

Конкурс 2017-йисан лезги «Ас-Салам» газетдай, яни вири 12 нумрадайни киле фида. Чна гъар са нумрадин макъалайрин бенедаллаз суалар гъазурда ва конкурсда иштирак ийизвайбуруз абур гуда. А суалар гъихътинбур жедайтла, виликамаз садазни чир жедач.

Конкурс кве этапдикай ибарат жеда: 1-этап киле фида 2018 йисан 20-январдиз ва 2-этап 27-январдиз Дербент шегъерда киле фида.

Конкурсда иштирак ийиз кланзавайбуру 2017-йисан лезги «Ас-Салам» кхъена ва гъар са газет клелна, гъазур хъана кланда. Ахпани имтигъандиз гъазур жедайди хъиз, вири 12 нумрада вуч кхъенватла, гъам хъсандаказ чирун лизим я. Иштирак ийиз кланзавайбурувай агъадихъ галай нумрадиз зенг авуртла жеда: 8988 771 59 55

Гъакъни конкурс тешкилуниз куьмек гуз кланзавайбурувай винидихъ ганвай нумрадиз зенг авуртла жеда.

Клларин вахтар Март

югъ	Пакаман Ас-Субх	Ратъ экъеч- завай вахт	Нисинин Аз-Зугър	Ратъдан- дин Аль-Гаср	Гъетрен Аль- Магъриб	Месин Аль-Гиншавъ
1	04:51	06:24	12:04	15:08	17:40	19:10
2	04:49	06:23	12:04	15:09	17:41	19:11
4	04:46	06:19	12:03	15:11	17:44	19:14
6	04:42	06:16	12:03	15:12	17:46	19:16
8	04:39	06:13	12:02	15:14	17:49	19:19
10	04:35	06:09	12:02	15:15	17:51	19:21
12	04:32	06:06	12:01	15:17	17:54	19:24
14	04:28	06:02	12:01	15:18	17:56	19:26
16	04:25	05:59	12:00	15:20	17:58	19:28
18	04:21	05:55	12:00	15:21	18:01	19:31
20	04:17	05:52	11:59	15:22	18:03	19:33
22	04:13	05:48	11:58	15:24	18:05	19:35
24	04:09	05:45	11:58	15:25	18:08	19:38
26	04:05	05:41	11:57	15:26	18:10	19:40
28	04:01	05:38	11:57	15:27	18:13	19:43
30	03:57	05:34	11:56	15:28	18:15	19:45

ПОДПИСКА-2017

Гъуьрметлу стхаяр ва вахар! 2017-йис патал подписка башла-мишнава. Лезги члалал акъатзавай «Ас-Салам» газет кез клани почтунин отделенийра, районра кваллахзавай чи векилривай ва я редакциядиз атана кхъиз жеда. Са йисан къимет: 436 манат. Индекс 51395

Гъуьрметлу газет клелзавайбур!

Куь суалар ва теклифар редакциядиз SMS-рин куьмекдалди 8-988-200-04-27 нумрадиз ва я «lezgiassalam@gmail.com» -диз гуз жедайди чна кез хабар гузва. Куь суалар ва абуроз ганвай жавабар чна, ин ша Аллагъ, газетдин чинриз акъудда.